

Mají středoevropské státy společné geopolitické priority?

Srovnání zahraničních cest prezidentů v letech 2004 až 2010*

VÍT BENEŠ**

Abstract: The Geopolitical Orientations of the Central European Countries: An Analysis of the Foreign Visits by the Czech, Hungarian, Polish, Slovak and Austrian Presidents between 2004 and 2010

This article maps state visits by the presidents of the Czech Republic, Hungary, Poland, Slovakia and Austria between 2004 and 2010. It has two goals. First, the article describes and compares the structure of the five presidents' state visits according to the countries and regions visited and according to the type of visit (official, working, or multilateral visit). Second, data about the state visits of the heads of states are utilized as an indicator of the geopolitical orientation of the respective state. All five countries under study show strong geopolitical orientation towards Western Europe, especially Germany. Nevertheless, our data also show certain differences in geopolitical priorities. Poland stands out with its extraordinarily strong orientation towards Eastern and Northern Europe (the Baltics). The Czech Republic is characterised by a relatively stronger preference for the transatlantic relationship. Our data also show that Hungary is to a certain degree isolated as it is not a favoured destination for presidential visits.

Keywords: state visits, foreign travel, foreign policy, geopolitical priorities, president, Czech Republic, Hungary, Poland, Slovakia, Austria

Zahraníční cesty hlav států nám mohou hodně napovědět o geopolitické orientaci země a o její zahraniční politice. Vezměme si například Nixonovu cestu do Číny v roce 1972, která symbolizovala proměnu geopolitické orientace Spojených států ve studené válce. Analogicky, pokud chceme porozumět proměnám geopolitické orientace českého a československého státu, stačí se podívat do cestovního itineráře zdejších vrcholných představitelů. Geopolitickou závislost komunistického Československa na Moskvě nejlépe ilustruje četnost státních návštěv tehdejších československých představitelů v Sovětském svazu. Na druhou stranu návštěvy Václava Havla v americkém Kongresu na počátku 90. let ztělesňují euroatlantickou

* Tento článek vznikl s podporou projektu Národního programu výzkumu II „Evropská integrace a zájmy České republiky“ (2D06010) a projektu Grantové agentury ČR „Česká politika v EU ve světle teorie rolí“ (P408/12/P905). Autor by rád poděkoval dvěma anonymním oponentům a redakci za cenné rady a připomínky a Lindě Bergerové za pomoc při kódování zahraničních návštěv.

** Ústav mezinárodních vztahů, v. v. i., Nerudova 3, 118 50 Praha 1, e-mail: benes@iir.cz.

orientaci post-revolučního Československa. Po jeho rozpadu udržují Česká republika a Slovensko nadstandardní vztahy, což opět poznáme podle zahraničních cest. Podle zažité praxe první cesta nově zvoleného českého prezidenta vede na Slovensko a naopak.

Kam ale cestuje český prezident dnes? Co nám jeho zahraniční cesty říkají o geopolitické orientaci České republiky na počátku 21. století? Odpovídá četnost a cílová destinace zahraničních cest českého prezidenta středoevropskému trendu? Můžeme při pohledu na zahraniční cesty českého, maďarského, polského, slovenského a rakouského prezidenta identifikovat nějaké společné geopolitické priority?

Tyto otázky přitahují pozornost médií i akademické sféry. Každý rok probíhají v českých médiích přestřelky o výběru cílových zemí zahraničních cest českého prezidenta (Mravec 2008, 2009; Hospodářské noviny 2009; Nosálková 2011). Práce věnující se mimo jiné i zahraničním cestám prezidentů se v poslední době stávají součástí i české a středoevropské odborné literatury (Kořan 2009: 27; 2010: 26–28; Brezáni 2010: 193–199 a obdobné publikace v dalších středoevropských zemích). Přesto se dá říci, že v literatuře české či středoevropské provenience chyběla systematická analýza zahraničních cest vrcholných představitelů státu, která by pokrývala delší časové období a která by dokázala odpovědět na zmíněné výzkumné otázky. Můžeme se setkat maximálně s přehledy zahraničních návštěv (vyzdvihl bych zejména MZV 2010a) nebo s relativně stručnými hodnoceními zahraničních cest v jednotlivých letech (Kořan 2009, 2010 a další ročníky jeho publikace).

Nezájem odborné komunity o systematickou analýzu zahraničních cest vládních představitelů je překvapující. Data o zahraničních cestách jsou poměrně snadno dostupná a charakter těchto dat usnadňuje jejich agregaci a další zpracování. Zahraniční návštěvy ústavních činitelů jsou jedním z hmatatelných projevů zahraniční politiky státu, který lze využít v její analýze (Hudson 2005: 9, 2007). Bohužel většina analýz zahraniční politiky opomíjí zahraniční návštěvy jako zdroj primárních dat.

Tento text si klade dva cíle. Primární cíl je čistě popisný: zprostředkovat čtenářům a dalším badatelům agregovaná data o zahraničních cestách prezidentů České republiky, Maďarska, Polska, Slovenska a Rakouska v letech 2004 až 2010. Sledováno bude co největší množství proměnných: datum zahraniční návštěvy, délka, typ, cílová země a nakonec i region, ve kterém se cílová země nachází, a její velmocenský status. Sekundárním cílem je zasadit poznatky o zahraničních cestách středoevropských prezidentů do debaty o geopolitice střední Evropy a možnostech spolupráce zemí visegrádské skupiny. Údaje o cílových zemích a regionech zahraničních návštěv středoevropských prezidentů budou využity jako indikátor geopolitické orientace středoevropských států.

Práce má následující strukturu. V první části shrneme dosavadní odbornou literaturu na téma zahraniční cesty ústavních činitelů. Druhá část představí zdroje dat o zahraničních cestách českého, maďarského, polského, slovenského a rakouského prezidenta. Třetí část seznámí čtenáře s proměnnými, které jsme při analýze zahraničních cest sledovali, a se způsobem kódování primárních dat. Čtvrtá část obsahuje srovnávací analýzu zahraničních návštěv středoevropských prezidentů.

1. Konceptuální a teoretická východiska

1.1 Přehled literatury

V zahraniční literatuře jsou zahraniční cesty ústavních činitelů většinou pojímány jako jeden z mnoha nástrojů, které má k dispozici zahraniční politika. Informace o zahraničních návštěvách jsou, podobně jako je tomu v ČR, dostupné pouze v surové podobě v dokumentech a zprávách jednotlivých státních institucí (viz část věnovaná zdrojům dat). Chybí odborná literatura, která by tato data dále agregovala, srovnala (v čase či v rámci několika zemí regionu) a analyzovala s využitím vybraného teoretického modelu. Pouze zřídka nalezneme práce, které by se soustřeďovaly na zahraniční návštěvy a na jejich důsledky. Výjimku představují analýzy zahraničních cest amerických prezidentů (a jejich dopadů).¹ V literatuře americké provenience najdeme teoretické modely vztahu mezi zahraničními návštěvami a popularitou prezidenta (Simon a Ostrom 1989, Marra et al. 1990, MacKuen 1983). Zahraniční návštěvy posilují obraz politika jakožto rozhodného a v zahraničí respektovaného státníka (Erickson 1998: 141, MacKuen 1983). Empirické studie dochází k závěru, že zahraniční návštěvy vedou ke statisticky významnému nárůstu preferencí za předpokladu, že jsou doprovázené projevem a odehrávají se v příznivém kontextu (Simon a Ostrom 1989: 74–75, 78).

Jak je vidět z předchozího odstavce, většina dostupné literatury se věnuje zahraničním cestám prezidenta jakožto jednomu z možných faktorů ovlivňujících jeho popularitu. Přesto se najde i několik textů, které se věnují zahraničním cestám ústavních činitelů z tradiční perspektivy jakožto nástroji zahraniční politiky státu. Například Erik Goldstein se v první části svého článku, bohatě prokládaného příklady z diplomatické praxe, zabývá praktickými problémy a úskalími diplomatického protokolu státních návštěv (Goldstein 2008). Pro výzkum zahraničních cest je ale zajímavější druhá část jeho práce, ve které nabízí kategorizaci zahraničních cest státních představitelů podle jejich účelu a důsledků (Goldstein 2008: 161–178).

Literatura oboru analýza zahraniční politiky (přesněji řečeno srovnávací zahraniční politika) chápe státní návštěvy jako jednu ze *zahraničněpolitických událostí* (*foreign policy event*). Zahraničněpolitické události jsou definovány jako „hmataelné projevy zahraniční politiky“ (Hudson a Vore 1995: 215; Hudson 2005: 9, 2007). Takto konceptualizované zahraničněpolitické události potom můžeme agregovat,² srovnávat či používat jako proměnnou při budování kauzálních teorií zahraniční politiky.

1.2 Zahraniční cesty jako indikátor geopolitické orientace státu

Zatímco jednotlivé zahraniční cesty vypovídají hodně o charakteru bilaterálních vztahů mezi dvěma státy, tak soubor zahraničních cest za delší časové období nám umožňuje odkrýt (geo)politickou orientaci státu. Pod pojmem geopolitická orientace státu rozumíme střednědobé směřování jeho zahraniční politiky, střednědobou prioritizaci určitých zemí a regionů světa. Geopolitická orientace státu vypovídá o tom, které země a regiony jsou pro stát důležité. Důležitost je vždy relativní, proto definujeme geografickou orientaci státu jako relativní význam, který stát přisuzuje určitým zemím a regionům ve srovnání s ostatními zeměmi a regiony. Geopolitickou orientaci státu chápeme jako ideový zdroj každodenní zahraniční politiky státu vyjádřený v geopolitických termínech, zároveň platí, že geopolitická orientace

je prvkem obecnějšího, nadřazeného konceptu geopolitická kultura a identita (O'Loughlin et al. 2005: 325).

Koncept *geopolitická orientace státu* lze operacionalizovat a měřit různými způsoby. Někteří autoři měří geopolitickou orientaci pomocí analýzy veřejného mínění (O'Loughlin et al. 2006), jiní zkoumají obsah projevů zahraničněpolitických elit (Nikulina a Selyutina 2007), geopolitickou orientaci státu by bylo možné měřit například i pomocí dotazníků rozesílaných zahraničněpolitickým elitám. Tento článek využívá k identifikaci geopolitické orientace státu informace o destinaci zahraničních cest hlavy státu.

Každá z výše zmíněných operacionalizací se opírá o určité teoretické předpoklady, a tudíž je nevyhnutelně pouhou aproximací obtížně uchopitelné *geopolitické orientace státu*. Nejinak je tomu i u zde prezentovaného výzkumu. Čtenářům proto doporučujeme konfrontovat naše výsledky s empirickými studiemi, které operacionalizují koncept geopolitická (geografická) orientace (preferenze) pomocí jiných proměnných a jiných primárních zdrojů.³ Výhodou námi zvolené operacionalizace je možnost kvantifikace a srovnání výsledků napříč případy (státy střední Evropy) při zachování vypovídací hodnoty a konstrukční platnosti. Naše operacionalizace konceptu *geopolitická orientace státu* pomocí proměnné *cilová destinace zahraničních návštěv hlavy státu* se opírá o tyto obecné (teoretické) předpoklady.

Za prvé, moderní diplomacie je jednou z klíčových institucí vestfálského mezinárodního systému (Watson 1982: 17, Batora 2005). Návštěvy vrcholných představitelů státu mají v moderní diplomacii dlouhou tradici a jako takové jsou regulovány formalizovanými pravidly i neformálními transnacionálně sdílenými pravidly a zvyklostmi. Předpokládáme, že i „rebelující“ prezidenti se v nezbytné míře socializovali do těchto pravidel a „hrají svoji roli“ reprezentanta své země v souladu s principy moderní diplomacie.⁴

Za druhé vycházíme z toho, že prezidenti a jejich institucionální zázemí jsou ideově, politicky a organizačně ukotveni v širším národním kontextu alespoň v takové míře, že jejich cestovní itinerář můžeme použít jako indikátor geopolitické orientace státu jako takového. Všechny zkoumané země jsou parlamentními demokraciemi, z hlediska ústavního práva, legitimacy a politických nákladů je pro ně obtížné dlouhodobě realizovat zcela samostatnou politiku zahraničních cest. Jejich úřady (prezidentské kanceláře) jsou organizačně ukotveny v širší síti státní správy a plánování zahraničních cest je koordinováno s ostatními hráči (ministerstvy zahraničních věcí).

Za třetí se domníváme, že v otázce frekvence, načasování a výběru cílové země zahraničních návštěv mají prezidenti omezený manévrovací prostor. Čas prezidenta je velmi vzácný, prezident a jeho úřad musí pečlivě zvažovat, jak jej využijí (Doherty 2009: 323). Předpokládáme, že osobní názory a preference prezidentů se projevují spíše při formulaci samotného obsahu sdělení (projev během zahraniční návštěvy) než v otázkách, které jsou předmětem této studie (frekvence, načasování a výběr cílové země).

V závěru využijeme poznatky o struktuře zahraničních cest všech středoevropských prezidentů k identifikaci shodných nebo naopak rozdílných geopolitických preferencí středoevropských zemí. Článek tak přispívá k bohaté literatuře zkoumající geopolitiku středoevropského regionu a možnosti středoevropské, respektive visegrádské spolupráce (viz například Fawn 2001, Vykoukal 2003, příspěvky v Mezinárodní politice č. 3/2011 a další texty).

2. Výběr případů a zdroje dat

Tato studie zkoumá zahraniční cesty prezidentů pěti států. V centru naší pozornosti leží státy visegrádské skupiny (V4): Česká republika, Maďarsko, Polsko a Slovensko. Všechny státy V4 leží ve střední Evropě, podle některých definic je visegrádská skupina dokonce s regionem *střední Evropa* ztotožňována (Fawn 2001). Jiní akademici (intelektuálové a diplomaté) nabízejí širší definici střední Evropy, která zahrnuje i Německo a Rakousko (Korňan 2008) a případně i další státy (viz například Ágh 1998, nebo vymezení střední Evropy v MZV 2010a).⁵

Kromě států spolupracujících v rámci V4 jsme do této studie zařadili i Rakousko, ke kterému tak (v souladu s některými výše zmíněnými vymezeními střední Evropy) přistupujeme jako ke středoevropskému státu. Podobně jako většina států V4 (vyjma Polska) je Rakousko menším / středně velkým státem. Rakousko sice se státy V4 nesdílí studenoválečnou zkušenost sovětského satelitu, na druhou stranu Českou republiku, Maďarsko, Slovensko, Rakousko (a částečně i Polsko) spojuje starší zkušenost soužití v Rakousko-Uhersku.

Rakousko jsme zařadili i z toho důvodu, že jsme považovali za užitečné srovnat geopolitickou orientaci jednotlivých členů V4 se státem, který sice na V4 neparticipuje, ale sdílí s V4 některé geopolitické charakteristiky (historie, kultura, velikost, poloha).⁶ Chceme-li alespoň předběžně odpovědět na otázku, zda mají státy V4 *společné* geopolitické priority, je potřeba nejenom zkoumat, zda *sdílí* nějaké priority, ale i zda se tyto priority *liší* od geopolitických priorit nečlenů V4 (například Rakouska).⁷

Provedený výzkum pracoval s údaji o zahraničních návštěvách hlav pěti vybraných států vykonaných v letech 2004 až 2010. Studie pokrývá nejdelší možné období, pro které byly dostupné informace o zahraničních cestách prezidentů pro všech pět zkoumaných zemí. Zkoumané období je dostatečně dlouhé na to, aby bylo možné identifikovat střednědobý trend ve výběru cílových zemí a regionů zahraničních návštěv prezidentů.

2.1 Česká republika

Informaci o zahraničních cestách českých představitelů, včetně prezidenta ČR, poskytuje *Zpráva o zahraniční politice České republiky*, kterou každoročně zpracovává Ministerstvo zahraničních věcí. Z řady těchto ročenek vybočuje zpráva za 2009, která obsahuje cenný přehled bilaterálních návštěv pokrývajících roky 2000–2009 (MZV 2010a: 551–593). Pro úplnost dodáváme, že informace o zahraničních cestách českých představitelů jsou k dispozici i v měsíčníku *Zahraníční politika České republiky* (MZV 2010b), který posloužil (kromě tiskových zpráv na internetových stránkách KPR) jako doplňkový zdroj pro zahraniční návštěvy Václava Klause v období leden až duben 2010.⁸ Pro Václava Klause jsou typické tzv. konferenční cesty na nejrůznější konference, prezentace a přednášky, během kterých prezentuje svoje názory na aktuální témata (tyto cesty tvoří přibližně 22 % všech jeho zahraničních návštěv – viz Beneš 2011). V tomto článku nejsou zahrnuta data z konferenčních cest českého prezidenta. Pro úplnost dodejme, že zajímavým zdrojem pro analýzu zahraničních cest českého prezidenta mohou být i jeho *Zápisky z cest* (Klaus 2010).

2.2 Maďarsko

Hlavním zdrojem informací o zahraničních cestách maďarských prezidentů byl chronologický přehled aktivit maďarských prezidentů Ference Mádra (srpen 2000 až srpen 2005) a László Sólyoma (srpen 2005 až srpen 2010) včetně jejich zahraničních cest, který je v angličtině dostupný na starých internetových stránkách Kanceláře prezidenta Maďarské republiky (Köztársasági Elnöki Hivatal 2005, 2010b). Navíc pro období červen 2005 až prosinec 2007 jsou v angličtině k dispozici i stručná shrnutí aktivit maďarského prezidenta v daném roce (Köztársasági Elnöki Hivatal 2008), pro roky 2008 a 2009 jsou tato shrnutí k dispozici pouze v maďarštině (Köztársasági Elnöki Hivatal 2009, 2010a).

Informace o zahraničních cestách současného prezidenta Pála Schmitta (období srpen až prosinec 2010) bohužel nejsou k dispozici v agregované podobě. Jako zdroj informací pro toto období posloužil archiv tiskových zpráv dostupný pouze v maďarštině na současných webových stránkách Kanceláře prezidenta Maďarské republiky (Köztársasági Elnöki Hivatal 2011).

2.3 Polsko

Jako hlavní zdroj informací o zahraničních cestách polských prezidentů v letech 2004 až 2008 nám posloužily chronologické přehledy událostí polské zahraniční politiky publikované v anglické ročence *Yearbook of Polish Foreign Policy* (Ławacz 2005, 2006, 2007; Tarnogórski 2009; Zieleniec v tisku), kterou vydává polský think-tank Polski Instytut Spraw Międzynarodowych (PISM). Data pro rok 2009 byla získána z polské verze publikace *Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej* (Zieleniec 2010).⁹ Zbývající údaje o zahraničních cestách zesnulého prezidenta Lecha Kaczyńskiego (tedy leden 2010 až duben 2010) byly získány z archivu na internetových stránkách Kanceláře prezidenta Polské republiky (Kancelaria Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej 2010), data o zahraničních cestách z období září až prosinec 2010 (Bronisław Komorowski) jsou dostupná v podobě aktuálních tiskových zpráv na internetových stránkách Kanceláře prezidenta Polské republiky (Kancelaria Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej 2011b). Na těchto stránkách je k dispozici dokonce i přehledná mapa zahraničních cest zobrazující cesty za posledních 12 měsíců na interaktivní mapě (Kancelaria Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej 2011a).

Informace o zahraničních cestách polských politiků byly až do roku 2010 publikovány i v polském dvouměsíčníku *Polski Przegląd Dyplomatyczny* (viz například Tarnogórski 2010), vydávané taktéž think-tankem PISM. Rychlý přehled základních údajů o zahraničních cestách polských prezidentů poskytují i dva polské články na internetové encyklopedii Wikipedia (Wikipedia 2011a, 2011b). Údaje o zahraničních cestách Lecha Kaczyńskiego jsou zde k dispozici od roku 2006 (Wikipedia 2011a).¹⁰

2.4 Slovensko

Kancelář prezidenta SR publikuje stručné shrnutí oficiálních a pracovních zahraničních cest slovenského prezidenta na svém webovém serveru (Kancelária prezidenta SR 2011b, 2011a). Data jsou v přehledné formě dostupná pro období od roku 2004 do současnosti. Informace

o zahraničních cestách slovenského prezidenta lze získat i z přehledu hlavních zahraničně-politických aktivit SR publikovaného v Ročenke zahraničnej politiky Slovenskej republiky (viz například Brezáni 2010: 193–199), kterou vydává Slovenská spoločnosť pre zahraničnú politiku s podporou Ministerstva zahraničných vecí SR.

2.5 Rakousko

Na internetovém serveru kanceláře spolkového prezidenta Rakouské republiky je k dispozici velmi detailní a přehledný kalendář schůzek, veřejných vystoupení a zahraničních cest rakouského prezidenta (Österreichische Präsidentschaftskanzlei 2011). K dispozici jsou nejenom informace o místě a čase, ale i o osobách, se kterými se rakouský prezident setkal. Archiv těchto informací pokrývá období od roku 2004 do současnosti. Rakouské ministerstvo zahraničních věcí sice vydává ročenku rakouské zahraniční politiky (Federal Ministry for European and International Affairs 2010), ta však souhrnné informace o zahraničních cestách rakouských představitelů neobsahuje.

3. Metodologie: Kódování a zpracování dat

V tomto textu rozlišujeme mezi zahraniční cestou a zahraniční návštěvou. Pod pojmem zahraniční cesta rozumíme pobyt ústavního činitele v zahraničí, během zahraniční cesty může ústavní činitel vykonat více zahraničních návštěv různých států. Základní jednotkou naší analýzy je jedna zahraniční návštěva. Zajímá nás, které státy prezidenti navštívili, nikoliv kolikrát vycestovali do zahraničí. Kódování dat probíhalo ve dvou fázích. V první fázi jsme identifikovali rok, datum, cílovou zemi, délku a typ zahraniční návštěvy. V druhé fázi jsme cílové země roztříдили podle regionů a velmocenského statusu a údaj o regionu a velmocenském statusu navštívené země přiřadili k jednotlivým zahraničním návštěvám.

V další fázi naší práce jsme získaná data agregovali podle těchto kategorií a získali tak informace o četnosti, vývoji v čase a typu zahraničních návštěv českého prezidenta a ostatních středoevropských prezidentů. Data o cílových zemích, regionech a velmocenském statusu nám umožnila identifikovat geopolitické preference prezidentů České republiky, Maďarska, Polska, Slovenska a Rakouska.

3.1 Cílová země

Údaje o cílových zemích zahraničních návštěv nám umožní identifikovat geopolitickou orientaci (prioritní země) středoevropských států. Cílovou zemí máme na mysli přijímající stát, případně stát, na jehož území se uskutečnila multilaterální schůzka, které se prezident zúčastnil. Pro kódování byl použit dvoumístný alfabetský kód pro názvy zemí dle normy ČSN EN ISO 3166-1 (ČSÚ 2010). Návštěva Kosova je považována za návštěvu Srbska (kódováno jako RS). Hongkong a Macao jsou podřazeny pod návštěvu Číny (CN), pokud k jejich návštěvě došlo během návštěvy Číny. Mezi cílové země jsou zahrnuty pouze státy (včetně Vatikánu). Návštěvy Suverénního řádu maltézských rytířů (se sídlem v Římě) nejsou v analýze zahrnuty.

3.2 Délka

U jednotlivých zahraničních návštěv byla zaznamenána její délka ve dnech. Den příjezdu do a den odjezdu z hostitelské země jsou započítány do délky zahraniční návštěvy. Pokud prezident vykonal během jedné cesty více návštěv, je den přejezdu z jedné hostitelské země do druhé započítán do délky předcházející i následující zahraniční návštěvy. Vzhledem k tomu, že k takové situaci dochází poměrně zřídka, považujeme vliv tohoto zkrácení na agregované výsledky (na průměrnou dobu zahraniční návštěvy) za zanedbatelný.

U některých primárních dat nejsou údaje o délce zahraniční návštěvy k dispozici. Konkrétně chronologie zahraničních návštěv polského prezidenta v letech 2008 a 2009 uvádí pouze datum uskutečnění zahraniční návštěvy, nikoliv však délku zahraniční cesty či datum návratu (Zieleniec v tisku, 2010). U některých cest v letech 2008 a 2009 jsme proto museli délku zahraničních návštěv vyvodit a odhadnout z tiskových zpráv (v polštině) dostupných na webu polské prezidentské kanceláře (Kancelaria Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej 2008, 2009). Pokud i přesto nebylo možné zjistit délku pobytu, počítáme s délkou zahraniční návštěvy 1 den.

3.3 Typ zahraniční návštěvy

Rozlišujeme celkem tři typy zahraničních návštěv: oficiální, pracovní, multilaterální. *Oficiální návštěva (O)* je návštěvou při příležitosti oficiální návštěvy na nejvyšší úrovni, která se uskutečňuje na základě písemného pozvání přijímajícího státu. Pozvání má podobu osobního dopisu představitele státu, ve kterém není stanoven termín návštěvy (Gullová 2011: 133). Mezi oficiální návštěvy jsou zahrnuty i návštěvy, které jsou v dokumentech označeny jako *státní návštěva* (viz například MZV 2010a). *Pracovní návštěva (P)* je návštěvou na nižší úrovni. Zahrnuty jsou nejrůznější setkání, pracovní obědy s představiteli druhého státu, které nejsou označeny jako oficiální či státní. Mezi pracovní návštěvy jsou zahrnuty veškeré neoficiální návštěvy, na nichž prezident vystupuje jako představitel státu, bez ohledu na to, s kým se v cizí zemi setkává. Jeho protějškem mohou být například i představitelé některé ze spolkových zemí Německa, zahrnuty jsou podnikatelské mise, návštěvy zahraničních vojenských misí apod. V neposlední řadě jsme pro potřeby této práce zařadili mezi pracovní návštěvy i návštěvy ceremoniálního charakteru při příležitosti nejrůznějších oslav, výročí, inaugurací nebo pohřbů.¹¹ Rozlišení mezi oficiální a pracovní návštěvou jsme přebírali z primárních dokumentů. Primární zdroje k zahraničním návštěvám polského prezidenta v letech 2008 a 2009 bohužel neuvádějí, zda se daná zahraniční cesta uskutečnila na pracovní či oficiální úrovni (Zieleniec v tisku, 2010). U cest v letech 2008 a 2009 jsme proto museli údaj o typu zahraničních návštěv získat z tiskových zpráv (v polštině) dostupných na webu polské prezidentské kanceláře (Kancelaria Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej 2008, 2009).

Multilaterální návštěva (M) je zahraniční návštěvou na území cizího státu při příležitosti zasedání/jednání nejrůznějších mezinárodních organizací (OSN, NATO, Rada Evropy a další) nebo neformálních uskupení států (Středoevropská iniciativa, visegrádská skupina a podobně). Určitou výjimkou je Evropská unie. Zahraniční návštěvy do jiných členských států EU za účelem zasedání Evropské rady nebo jiných vrcholných schůzek institucí EU nejsou do analýzy zahrnuty.¹² Do analýzy nejsou zahrnuty ani zahraniční cesty na summity mezi EU

a třetími státy konané na území členských států EU.¹³ Do analýzy jsou (v kategorii *multilaterální návštěva*) zahrnuty pouze zahraniční cesty na summitu EU se třetími zeměmi či regiony, které se konaly mimo území členských států EU.¹⁴ Pokud je v primárním dokumentu zdůrazněn multilaterální charakter návštěvy (summit NATO, setkání Středoevropské iniciativy, VS OSN), je taková návštěva zařazena do kategorie multilaterální návštěva (M), i pokud na okraj této multilaterální schůzky došlo k bilaterálnímu pracovnímu setkání s představitelem hostitelské země.

Kromě oficiálních, pracovních a multilaterálních návštěv jezdí český prezident i na tzv. konferenční návštěvy. Konferenční cesty nebyly zahrnuty do zde prezentované srovnávací analýzy (pro obsáhlejší analýzu zahraničních návštěv Václava Klause viz Beneš 2011) ze dvou důvodů. Za prvé, primární zdroje se o konferenčních návštěvách ostatních středoevropských prezidentů nijak nezmiňují. Za druhé, hlavním smyslem konferenčních návštěv není reprezentace státu (i když i během nich je prezident vnímán jako prezident své země), a proto nejsou vhodným indikátorem geopolitické orientace státu.

3.4 Region

Rozdělení cílových zemí do jednotlivých regionů nám umožní vysledovat regionální priority jednotlivých středoevropských zemí. Existuje nepřehledné množství způsobů, jak rozdělit hostitelské země do regionů. Pro naši analýzu jsme rozdělili hostitelské země do celkem deseti regionů. Byli jsme přitom vedeni snahou agregovat hostitelské země do pokud možno co nejvíce homogenních celků z hlediska geografického, politického a kulturního. Výchoziskem pro rozčlenění hostitelských zemí do regionů nám bylo členění zemí do regionů používané českým Ministerstvem zahraničních věcí (MZV 2010a), ovšem s několika důležitými úpravami.

Pod region *Střední Evropa* zahrnujeme pouze státy visegrádské skupiny a Rakousko (AT, CZ, HU, PL a SK),¹⁵ tedy ty země, jejichž prezidentské zahraniční návštěvy zkoumáme v této práci. Region *Severní Evropa* tvoří geograficky homogenní celek skandinávských zemí, který jsme doplnili o pobaltské země a o další politicky a kulturně blízké státy: Velkou Británii a Irsko (DK, EE, FI, GB, IE, IS, LT, LV, NO, SE). *Západní Evropa* je tvořena kontinentálními evropskými státy, které tvoří jádro evropské integrace, plus několika geograficky a kulturně spřízněnými nečleny EU (BE, DE, ES, FR, CH, IT, LI, LU, MT, NL, PT, VA). Region *Jihovýchodní Evropa* obsahuje státy bývalé Jugoslávie, další země Balkánu, Řecko, Kypr a Turecko (AL, BA, BG, ME, RS, GR, HR, MK, RO, RS, SI, TR). Region *Východní Evropa* je tvořen evropskými státy bývalého Sovětského svazu kromě pobaltských zemí (AZ, GE, MD, RU, UA).

V souladu se členěním českého MZV (2010a) řadíme do regionu *Blízký východ a severní Afrika* státy jižního a východního Středomoří a země Perského zálivu (AE, DZ, EG, IL, IQ, JO, KW, LB, LY, PS, QA, SA, SY, TN). Region *Asie* zahrnuje geograficky rozsáhlou (a politicky a kulturně trochu různorodou) oblast střední, východní a jihovýchodní Asie (AF, CN, ID, IN, JP, KG, KH, KR, KZ, MN, MY, SG, TH, VN). Region *Severní Amerika a Austrálie* zahrnuje nejenom USA a Kanadu, ale i Austrálii. Ta je sice od Severní Ameriky geograficky vzdálená, ale politicky, historicky a kulturně má blíže k Severní Americe než k Asii (AU, CA, NZ, US). Posledními dvěma regiony jsou *Subsaharská Afrika* (AO, ET, ML, NG, ZA) a *Latinská Amerika* (BR, CL, EC, MX, PE).

3.5 Velmocenský status

Další kategorií, kterou jsme u zahraničních návštěv sledovali, byl velmocenský status přijímající země. V odborné literatuře se lze setkat s nejrůznějšími kritérii velmocenského statusu, pro potřeby této práce jsme pracovali s kritériem členství ve skupině G20. Toto kritérium odpovídá ekonomickému a sociálnímu pojetí moci v mezinárodních vztazích spíše než vojenskému pojetí moci. Skupina G20 je sice někdy označována jako skupina největších ekonomik světa, ve skutečnosti ale její složení odráží i sociální status (prestiž) té které země ve světě, respektive v jednotlivých regionech. Z tohoto důvodu jsou členy skupiny G20 i země, které nepatří mezi 20 největších ekonomik světa, ale mají (sociální) status regionální velmoci (Jihoafrická republika, Argentina či Saúdská Arábie). Členy skupiny G20 jsou tedy tyto státy: Argentina, Austrálie, Brazílie, Čínská lidová republika, Francie, Indie, Indonésie, Itálie, Japonsko, Jihoafrická republika, Jižní Korea, Kanada, Mexiko, Německo, Rusko, Saúdská Arábie, Spojené státy americké, Turecko a Velká Británie. Dvacátým členem skupiny G20 je Evropská unie, nicméně jak jsme již uvedli výše, zahraniční cesty do institucí Evropské unie v této analýze nesledujeme. U proměnné velmocenský status jsme rozlišovali pouze dvě hodnoty: „velmoc“ a „ostatní“.

3.6 Sousední země

Poslední kategorie rozlišuje, zda cílová země zahraniční návštěvy sousedí s vysílajícím státem. Analýza bude zjišťovat, do jaké míry se ČR, Maďarsko, Polsko, Slovensko a Rakousko ve svých geopolitických prioritách omezují pouze na své bezprostřední okolí nebo naopak navazují vztahy i se vzdálenějšími zeměmi. Za sousední stát jsme považovali zemi, která má s vysílajícím státem pozemní hranici. ČR sousedí s Německem, Polskem, Slovenskem a Rakouskem. Maďarsko sousedí s Rakouskem, Slovenskem, Ukrajinou, Rumunskem, Srbskem, Chorvatskem a Slovinskem. Sousedními zeměmi Polska jsou Bělorusko, ČR, Německo, Litva, Rusko, Slovensko a Ukrajina. Slovensko sousedí s ČR, Polskem, Ukrajinou, Maďarskem a Rakouskem. Rakousko sousedí s Německem, ČR, Slovenskem, Maďarskem, Slovinskem, Itálií, Lichtenštejnskem a Švýcarskem.

3.7 Srovnání zahraničních návštěv

Komparativní analýza zahraničních návštěv prezidentů ČR, Maďarska, Polska, Slovenska a Rakouska se omezí na období let 2004 až 2010 a pouze na výše vymezené proměnné.

Jak jsme se již zmínili, hlavní cíl tohoto textu je popisný (ve smyslu King et al. 1994: kapitola 2). Jeho účelem je poskytnout čtenářům a dalším badatelům materiál a podklady pro další výzkum.¹⁶ Cílem zde prezentované srovnávací analýzy není hledat kauzální souvislosti (příčiny či důsledky zahraničních návštěv střeoevropských prezidentů), ale pouze nashromáždit data využitelná v takovém výzkumu (viz vymezení konfiguratívni případové studie v George a Bennett 2005: 75). Primární data o zahraničních návštěvách střeoevropských prezidentů budeme zobecňovat pouze do té míry, že je budeme kategorizovat a agregovat (na úrovni jednotlivých států i střeoevropského regionu jako celku). Při této agregaci budeme využívat nástroje popisné statistiky.

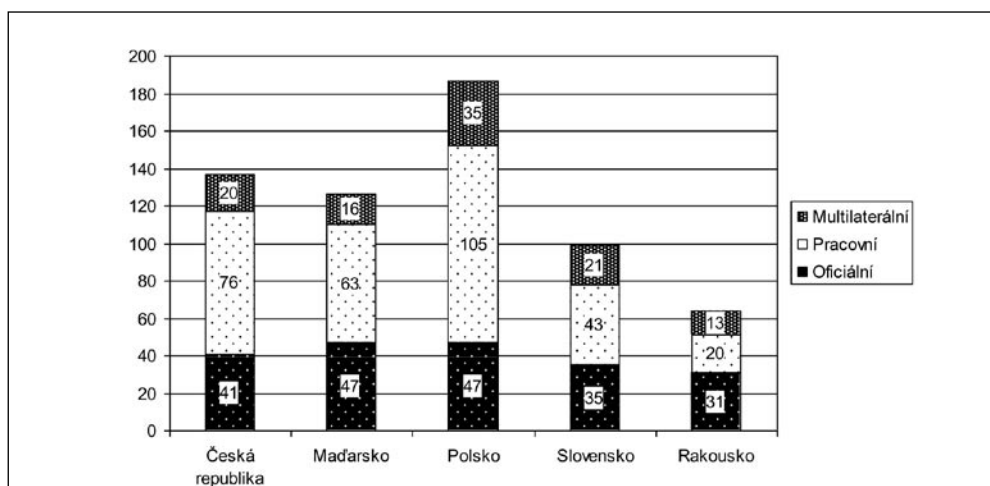
Data o cílových zemích a regionech využijeme jako indikátor geopolitické orientace jednotlivých středoevropských zemí (a případně i střední Evropy jako celku). Přesněji řečeno, údaj o podílu jednotlivých cílových regionů a zemí na celkovém počtu zahraničních návštěv příslušného prezidenta budeme považovat za indikátor (geo)politického významu toho cílového regionu či země v zahraniční politice příslušného středoevropského státu.

4. Zahraniční návštěvy středoevropských prezidentů v letech 2004 až 2010

V této části analýzy budeme srovnávat zahraniční návštěvy českého, maďarského, polského, slovenského a rakouského prezidenta. Srovnávací analýza pokrývá roky 2004–2010 a zahrnuje oficiální, pracovní a multilaterální zahraniční návštěvy.

4.1 Počet zahraničních návštěv

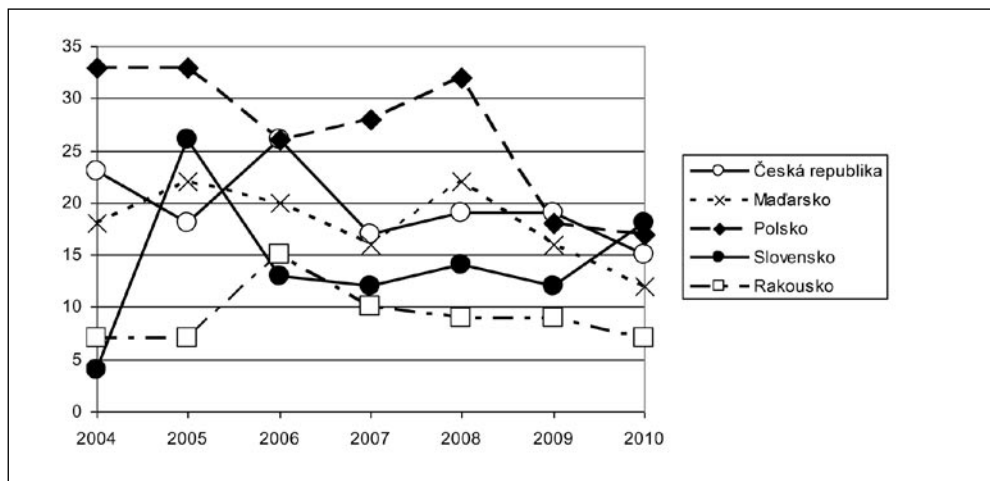
Graf č. 1: Srovnání celkových počtů zahraničních návštěv středoevropských prezidentů

Zdroj: Autor

Graf č. 1 ukazuje celkové počty zahraničních návštěv středoevropských prezidentů v období 2004 až 2010. Největším cestovatelem byl prezident Polské republiky. Polští prezidenti vykonali ve zkoumaném období celkem 187 zahraničních návštěv. S větším odstupem následuje český prezident se 137 oficiálními, pracovními či multilaterálními zahraničními návštěvami. Srovnatelného počtu zahraničních návštěv dosahuje i maďarský prezident (126), následovaný slovenským prezidentem s 99 návštěvami. Rakouský spolkový prezident vykonal za zkoumané období zdaleka nejméně zahraničních návštěv (64). Prezidenti pěti středoevropských zemí vykonali v letech 2004 až 2010 celkem 613 zahraničních návštěv (oficiálních, pracovních či multilaterálních).

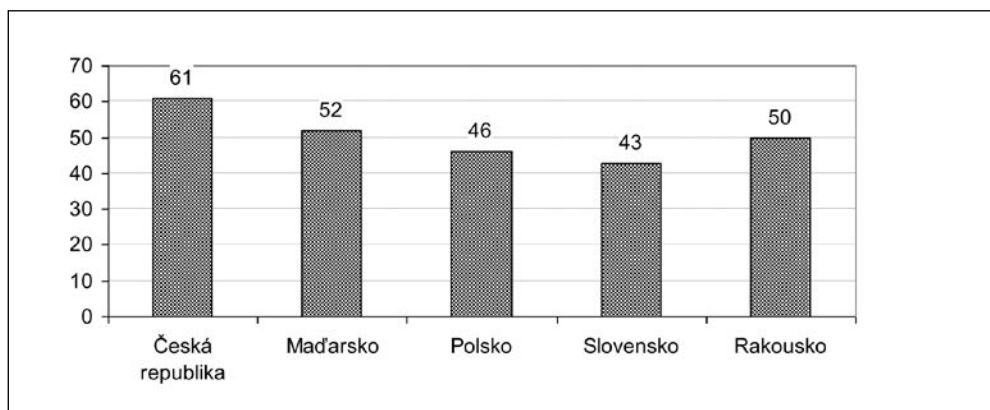
Graf č. 2: Vývoj počtu zahraničních návštěv střeoevropských prezidentů

Zdroj: Autor

Jak je zřejmé z grafu číslo 2, počet zahraničních návštěv střeoevropských prezidentů zůstává až na několik podstatných výjimek v čase relativně stabilní. Nejdůležitějšími výjimkami je dočasný skokový nárůst aktivity slovenského prezidenta v roce 2005 a výrazný pokles počtu zahraničních návštěv polských prezidentů v letech 2009 a 2010, který byl z menší části zapříčiněn skutečností, že v období od 11. května do 5. srpna 2010 nemělo Polsko svého prezidenta. Zaznamenali jsme i určitý pokles zahraničních návštěv maďarských prezidentů v posledních dvou letech.

Graf č. 3: Srovnání počtu navštívených zemí

Zdroj: Autor

Polský prezident sice vykonal ve zkoumaném období nejvíce zahraničních návštěv, český prezident na druhou stranu vede co do počtu navštívených zemí. Václav Klaus podle našich dat a metodiky jejich zpracování navštívil v letech 2004 až 2010 celkem 61 různých států. Na druhém místě se ocitl maďarský prezident s 52 navštívenými zeměmi. Na třetí pozici se poněkud překvapivě ocitl rakouský prezident s 50 navštívenými zeměmi. Jak je vidět, i když rakouský prezident vykonal velmi málo zahraničních návštěv v porovnání s ostatními prezidenty, snaží se o to, aby tyto jeho návštěvy pokrývaly co nejvíce zemí. Úhrnem navštívili středoevropští prezidenti 88 různých zemí světa.

Tabulka č. 2: Průměrná délka zahraniční návštěvy ve dnech

Česká republika	Maďarsko	Polsko ¹⁷	Slovensko	Rakousko
2,5	1,8	1,7	2,4	2,1

Zdroj: Autor

Průměrná délka jedné zahraniční návštěvy se pohybuje od 1,7 dne (Polsko) po 2,5 dne (Česká republika). Průměrná délka všech zahraničních cest prezidentů pěti středoevropských států vychází na 2,1 dne. Nejdelší zahraniční návštěvou jednoho státu byla podle našich zdrojů návštěva Václava Klause v Číně (vč. Hongkongu a Macaa) v dubnu 2004, která trvala celých 13 dní.

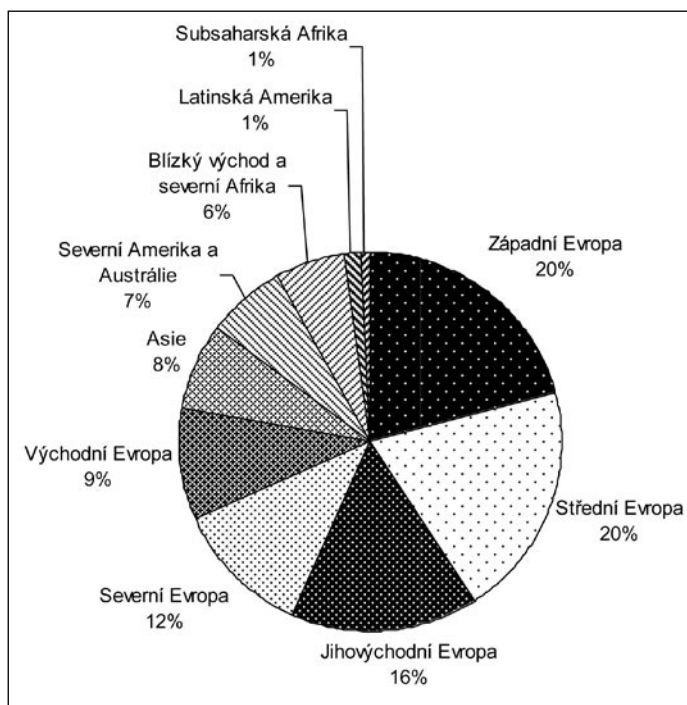
4.2 Typ zahraničních návštěv

Přestože celkové počty zahraničních návštěv značně kolísají, absolutní počet oficiálních návštěv zůstává ve všech zemích podobný (viz graf č. 1). Nejvíce oficiálních návštěv vykonal polský a maďarský prezident (po 47 oficiálních návštěvách), na třetí pozici se nachází Česká republika (41), na čtvrté pak Slovensko (35). Dokonce i počet oficiálních návštěv rakouského prezidenta (31), který jinak do zahraničí moc necestuje, je srovnatelný s oficiálními návštěvami ostatních středoevropských prezidentů.

4.3. Geopolitické preference středoevropských prezidentů (podle regionů)

Graf č. 4 shrnuje geopolitické preference zahraničních cest (oficiálních, pracovních a multilaterálních) prezidentů všech pěti zkoumaných středoevropských států. Z grafu můžeme vyčíst, že přibližně čtyři pětiny zahraničních návštěv středoevropských prezidentů směřovaly na evropský kontinent, patrná je i výrazná preference západní Evropy před východní a mírná preference jihovýchodní Evropy před severní. Středoevropští prezidenti se často vzájemně navštěvovali (jedna pětina všech návštěv). Z mimoevropských teritorií cestovali středoevropští prezidenti nejčastěji do regionu Severní Amerika a Austrálie a do Asie.¹⁸ Pozornost přitahuje i oblast Blízkého východu a severní Afriky. Na druhou stranu středoevropští prezidenti zapomínají při plánování svých zahraničních cest na Latinskou Ameriku a na subsaharskou Afriku (do Subsaharské Afriky občas zavítá pouze český a rakouský prezident).

Graf č. 4: Podíl jednotlivých regionů Evropy a světa na zahraničních návštěvách středoevropských prezidentů (N=613)

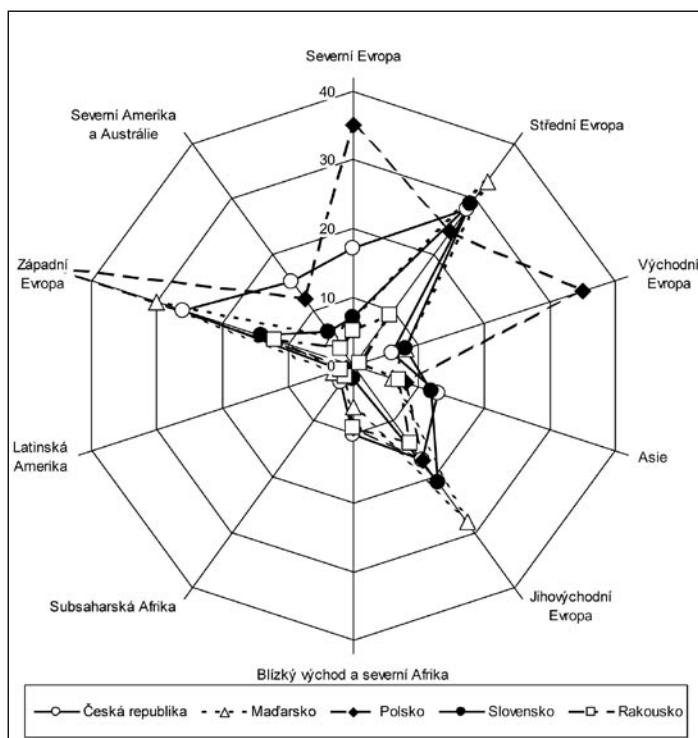

Zdroj: Autor

Prstencový graf č. 5 ukazuje počty zahraničních návštěv prezidentů zkoumaných zemí v jednotlivých regionech světa. Dalo by se říci, že polští prezidenti ve svých zahraničních cestách realizují jakousi *evropskou politiku všech azimutů*. Polští prezidenti výrazně překonávají ostatní zkoumané země v zahraničních cestách do západní Evropy, do severní Evropy (Pobaltí) a do východní Evropy (Ukrajina, ale třeba i Gruzie). Polský prezident navštívil země východní Evropy hned 35krát, zatímco všichni ostatní středoevropští prezidenti dohromady pouze 14krát! Mimo Evropu se ale polští prezidenti moc často nedostanou – na jiných kontinentech (v Asii, ale třeba i v Severní Americe) a v jihovýchodní Evropě jsou méně aktivní než někteří jejich kolegové z ostatních středoevropských zemí. Český prezident překonává svoje středoevropské protějšky (včetně polského prezidenta) v počtu návštěv regionu Severní Amerika a Austrálie, zřetelný je i jeho důraz na severní Evropu (zde především Velká Británie). Maďarský prezident vyniká množstvím svých zahraničních návštěv do regionu jihovýchodní Evropy.

Nicméně k tomu, abychom posoudili geopolitické *preferenze* jednotlivých středoevropských zemí, si nevystačíme s *absolutním počtem* návštěv do jednotlivých regionů světa. Následující graf proto ukazuje *relativní podíl* jednotlivých regionů světa na všech zahraničních cestách toho kterého prezidenta. Jedině tímto způsobem můžeme změřit význam, který jednotliví prezidenti přisuzují různým regionům Evropy a světa.

Graf č. 5: Počty zahraničních návštěv středoevropských prezidentů do jednotlivých regionů Evropy a světa

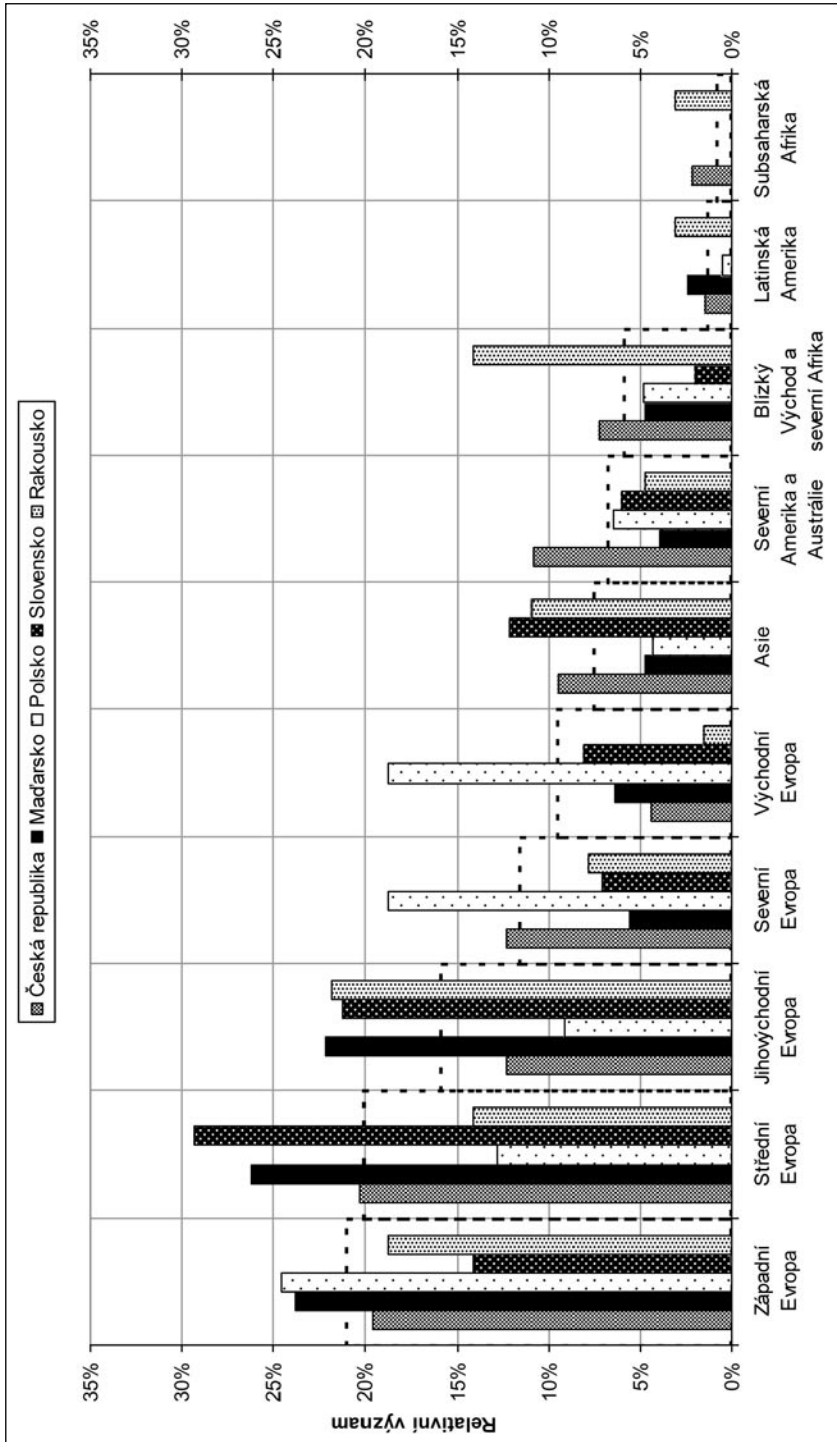
Zdroj: Autor

Jak interpretovat údaje v grafu č. 6? To si předvedeme na příkladu východní Evropy. Zahraniční návštěvy do regionu východní Evropy tvoří pouhých 4% všech zahraničních návštěv českého prezidenta. V případě polských prezidentů ale tvoří návštěvy do zemí východní Evropy celých 19% všech jejich zahraničních cest. Můžeme tedy prohlásit, že pro polského prezidenta mají vztahy s východní Evropou téměř pětikrát větší váhu (význam) než pro českého prezidenta. Zahraniční cesty polského prezidenta do zemí jihovýchodní Evropy tvoří 9% všech jeho zahraničních cest. Můžeme tedy prohlásit, že v očích polského prezidenta má region východní Evropy dvakrát větší váhu (význam) než region Evropy jihovýchodní. Tomu odpovídají výšky příslušných sloupců v grafu.

Graf č. 6 ukazuje poměrně výrazné rozdíly v geopolitických preferencích středoevropských prezidentů. Jedinou výjimkou je západní Evropa, která si udržuje podobný (relativně velký) význam v očích středoevropských prezidentů (drobný pokles významu jsme zaznamenali jen u Slovenska). Jinak se ale „vektory“ geopolitických preferencí často mívají, přičemž černou ovčí středoevropského stáda je hlavně polský prezident.

Oproti svým středoevropským kolegům přikládají polští prezidenti velmi vysoký význam vztahům se zeměmi severní Evropy a východní Evropy. Naopak význam střední Evropy

Graf č. 6: Geopolitické preference střeoevropských prezidentů (relativní význam jednotlivých regionů)

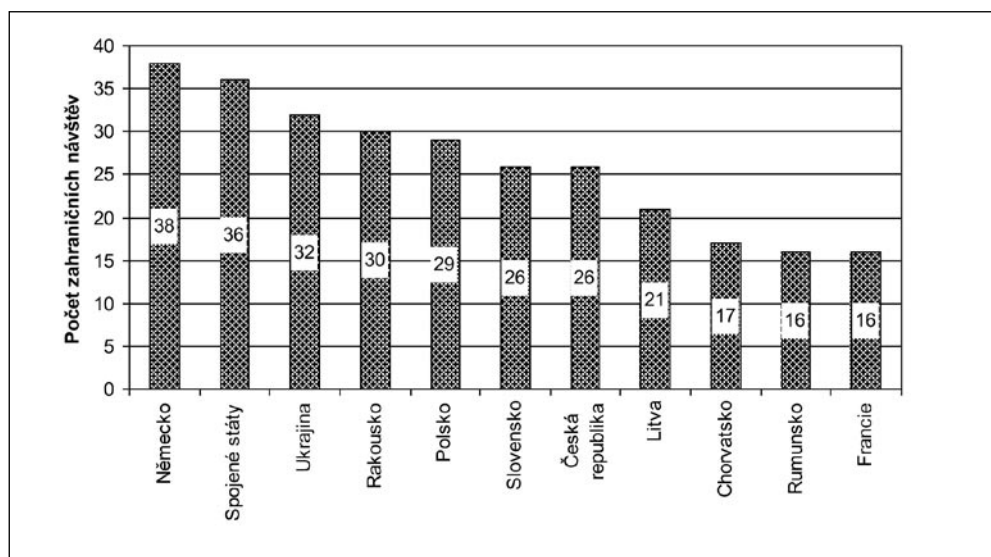
Zdroj: Autor

a jihovýchodní Evropy je v jejich očích nižší. Geopolitické preference českého prezidenta v zásadě odpovídají středoevropskému průměru (středoevropský průměr je v grafu vyznačen čárkovaně). Jedinými „excesy“ Václava Klause oproti středoevropskému průměru jsou jeho (ve srovnání s ostatními středoevropskými prezidenty) silnější preference pro region Severní Amerika a Austrálie a opomíjení východní Evropy. Slovenský prezident vyniká velmi vysokým důrazem kladeným na vztahy s ostatními státy středoevropského regionu a ve srovnání s ostatními poněkud slabším důrazem kladeným na vztahy se západní Evropou. Geopolitické preference maďarských prezidentů vynikají vyšším důrazem na střední a jihovýchodní Evropu a upozadováním Evropy severní. Pro rakouského prezidenta je typické určité upozadování střední Evropy a především pak neobvykle velký důraz kladený na region severní Afriky a Blízkého východu. Rakouský prezident ignoruje východní Evropu.

4.4 Geopolitické preference středoevropských prezidentů (podle cílových zemí)

V předchozí části jsme srovnávali geopolitické preference středoevropských prezidentů podle regionů, v této části budeme hledat geopolitické preference pomocí analýzy nejnavštěvovanějších zemí. Začneme opět přehledem celkové situace a údaji o počtech návštěv.

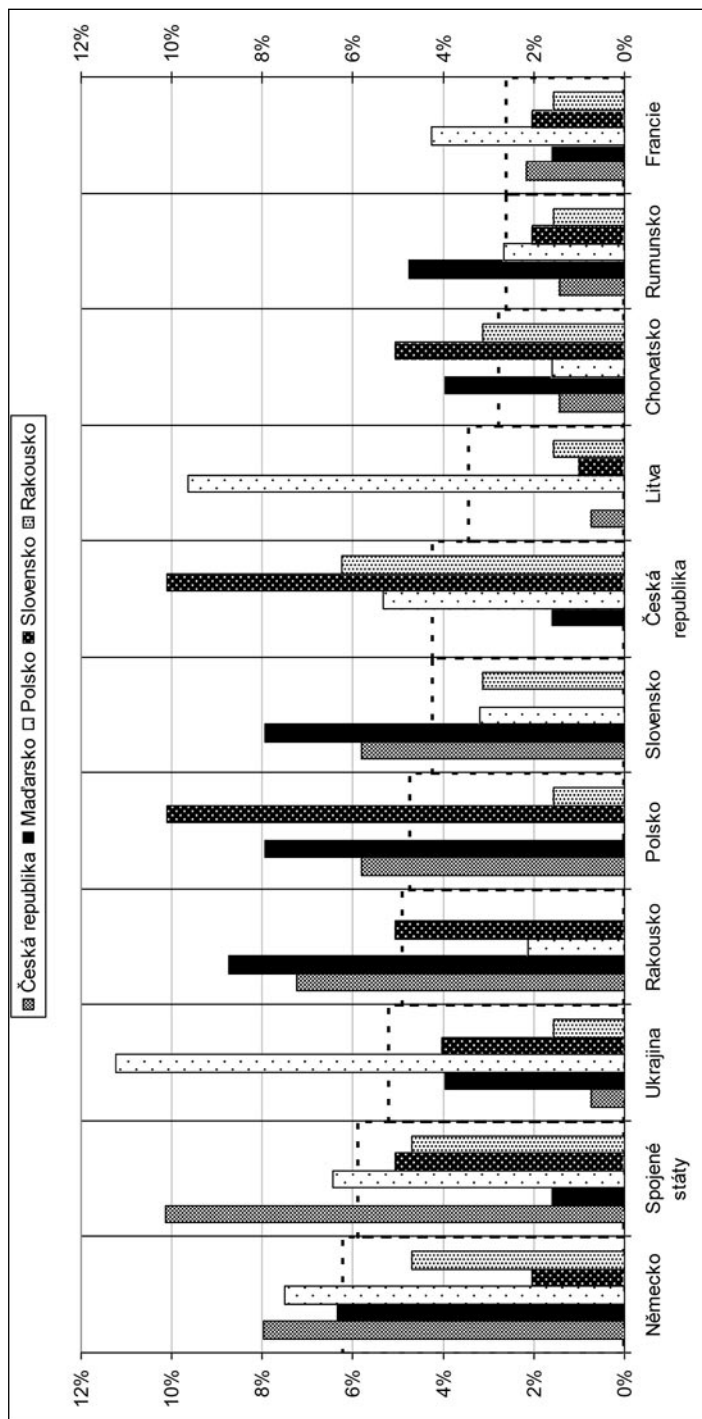
Graf č. 7: Zahraněční návštěvy středoevropských prezidentů do jednotlivých cílových zemí (počet zahraničních cest)

Zdroj: Autor

Nejčastější destinací středoevropských prezidentů bylo Německo s celkově 38 návštěvami, následované Spojenými státy (36). Jak je patrné z grafu č. 7, na třetí pozici se dostala poněkud překvapivě Ukrajina (32), teprve pak přichází na řadu státy střední Evropy (Rakousko, Polsko, Slovensko a ČR). Pokud bychom sledovali pouze oficiální návštěvy, vyšvihne se na

Graf č. 8: Geopolitické preference střeoevropských prezidentů (relativní význam jednotlivých cílových zemí)

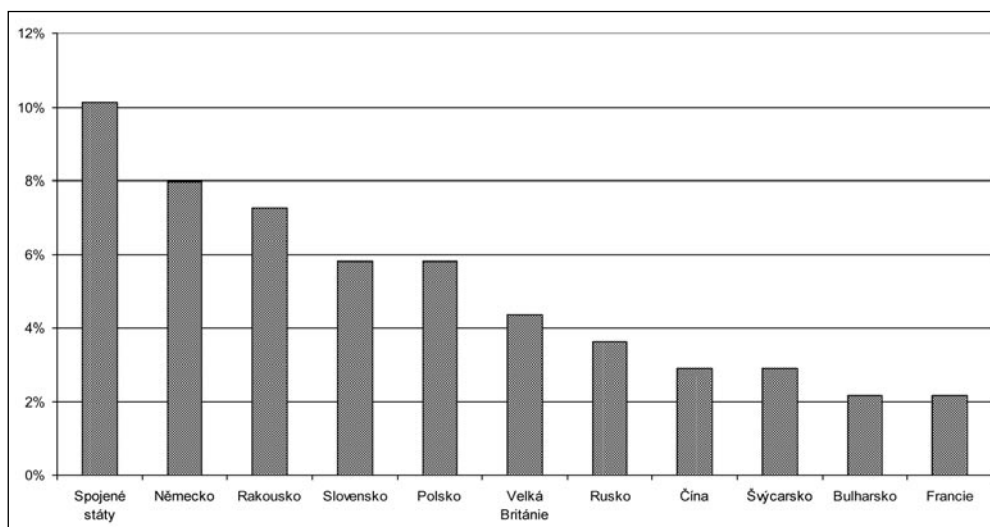
Zdroj: Autor

první místo Česká republika. Český prezident přijal v letech 2004–2010 celkem 10 oficiálních návštěv od středoevropských prezidentů.

Zajímavé jsou i výsledky týkající se nejméně navštěvovaných zemí. Maďarsko se poněkud překvapivě ocitlo až na 17. až 19. místě v žebříčku nejnavštěvovanějších zemí společně se Švýcarskem a Belgií. A jaká je situace na úplném konci žebříčku? Za celých šest let si prezidenti všech pěti středoevropských zemí našli čas pouze na jednu návštěvu Nizozemska (český prezident v roce 2008) a na jednu jedinou návštěvu Švédska (český prezident v roce 2006).¹⁹ Tento výsledek je překvapující vzhledem k tomu, že se jedná o země podobné velikosti, které mají často shodné zahraničněpolitické preference jako státy střední Evropy. Pro srovnání třeba takový Singapur navštívili středoevropští prezidenti hned pětkrát. Bělorusko je podle očekávání jedinou evropskou zemí, kam v letech 2004 až 2010 nevkročila noha středoevropského prezidenta (nepočítáme-li mikrostáty, jako jsou Andorra a San Marino).

Podobně jako v předcházející části jsme i u nejčastěji navštěvovaných cílových zemí provedli analýzu jejich váhy v „portfoliu“ zahraničních cest jednotlivých středoevropských prezidentů. Graf č. 8 porovnává, jakou váhu přiřkládají středoevropští prezidenti vztahům s celkově nejnavštěvovanějšími zeměmi. Graf č. 9 se pak soustřeďuje pouze na geopolitické preference českého prezidenta.

Graf č. 9: Geopolitické preference českého prezidenta (relativní význam jednotlivých cílových zemí)

Zdroj: Autor

Německo je nejenom nejnavštěvovanější zemí, ale i geopolitickou prioritou, na které se středoevropští prezidenti nejčastěji shodnou: český, maďarský, polský i rakouský prezident shodně přiřkládají vztahům s Německem velký význam (určitou výjimkou je Slovensko).

Český prezident v letech 2004 až 2010 nejčastěji navštěvoval Spojené státy (10% všech návštěv, celkem 14 návštěv), kterým přikládá mnohem větší význam než ostatní středoevropští prezidenti. Poté následovaly sousední země: Německo (11 návštěv), Rakousko, Slovensko a Polsko. Šestou nejčastěji navštěvovanou zemí byla Velká Británie. Český prezident vybočuje ze středoevropského průměru svým nezájmem o Ukrajinu.

Nebylo explicitním cílem této práce systematicky srovnávat geopolitické preference prezidenta ČR s prioritami současné vlády či zahraničněpolitických elit, přesto si zde dovolíme zdůraznit některé shodné či rozdílné rysy. Časté cesty českého prezidenta do USA (a do Německa) jsou v souladu s atlantickou orientací současné vlády (MZV 2011: 14). Struktura zahraničních návštěv českého prezidenta v zásadě odpovídá smýšlení českých zahraničněpolitických elit obecně. Podle aktuálního průzkumu považují české zahraničněpolitické elity za nejdůležitější partnery tyto státy (seřazeno podle důležitosti): Německo, USA, Slovensko, Polsko, Rusko, Rakousko, Velká Británie, Francie, Izrael, Čína (AMO 2011: 21–22). Až na několik výjimek (viz graf č. 9) odpovídá směřování zahraničních návštěv Václava Klause prioritám českých zahraničněpolitických elit.

Maďarský prezident se, jak již bylo řečeno výše, soustřeďuje na návštěvy sousedních středoevropských zemí: Na prvním místě itineráře maďarského prezidenta bylo Rakousko (9% všech jeho návštěv, celkem 11 návštěv), na druhém pak Slovensko (hned 10 návštěv). Následují Polsko, Německo a Itálie. Maďarský prezident je ve středoevropském kontextu výjimečný tím, že nepovažuje za důležité rozvíjet vztahy se Spojenými státy a s Českou republikou.

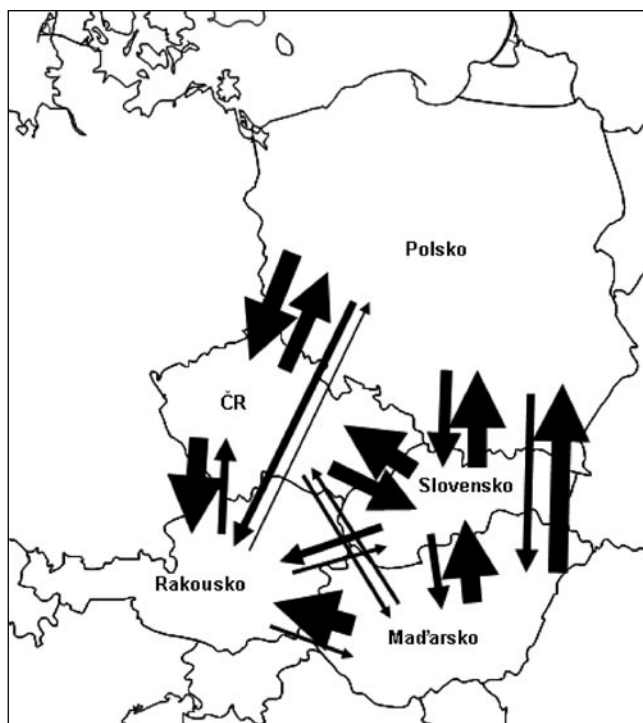
Polští prezidenti mají v největší oblibě Ukrajinu, která se na všech zahraničních návštěvách polských prezidentů podílí celými 11 procenty (21 návštěv). Druhou příčku obsadila Litva (10%, 18 návštěv). Jak jsme se již zmínili, ostatní středoevropští prezidenti často nesdílí geopolitické priority svého polského kolegy. Nejlépe je to vidět právě na zahraničních návštěvách Litvy a Ukrajiny (viz graf č. 8). Zatímco pro Polsko je Litva klíčovou destinací zahraničních cest jeho prezidentů (podílí se celými 10 procenty na zahraničních návštěvách polského prezidenta), pro ostatní středoevropské prezidenty je Litva zcela okrajovým partnerem, jehož váha se pohybuje někde mezi nulou a dvěma procenty. Teprve v dalším sledu se u Poláků dostávají na řadu velmoci: Německo (14 návštěv) a Spojené státy (12). Polští prezidenti navštívili ČR celkem 10krát. O šestou příčku v žebříčku oblíbenosti u polských prezidentů se dělí Francie s Gruzii (po 8 návštěvách).

Slovenský prezident si nejvíce považuje vztahy s Českou republikou a s Polskem (shodně mají váhu 10%, po 10 návštěvách). Dalšími oblíbenými cíli zahraničních návštěv slovenského prezidenta jsou Rakousko, Chorvatsko, Spojené státy, Ukrajina a Maďarsko. Nejčastější destinací rakouského spolkového prezidenta²⁰ byla Česká republika (6% zahraničních návštěv rakouského prezidenta, celkem 4 návštěvy), poté Spojené státy, Německo.

Následující mapa ukazuje síť zahraničních návštěv středoevropských prezidentů (ČR, Maďarsko, Polsko, Slovensko a Rakousko) do ostatních zemí tohoto regionu. Tloušťka šipek v mapě odpovídá počtu návštěv za období 2004 až 2010. Z mapy lze vyčíst několik zajímavých závěrů. Za prvé, převažují návštěvy sousedních zemí, naopak návštěvy mezi zeměmi, které spolu nesousedí (například Polsko <=> Rakousko, ČR <=> Maďarsko), jsou méně časté (jedinou výjimkou jsou poměrně časté maďarské návštěvy v Polsku).²¹ Pokud převládají návštěvy mezi bezprostředními sousedy, má vůbec smysl hovořit o jakémsi svébytném středoevropském regionu? Za druhé, Maďarsko se nachází v izolaci. Ostatní středoevropští

prezidenti neradi cestují do Maďarska, i když maďarský prezident do jejich zemí (s výjimkou ČR) cestuje velice často. Maďarsko se ocitlo až na 17. až 19. místě v celkovém žebříčku nejnavštěvovanějších zemí společně se Švýcarskem a Belgií. Za třetí, rakouský prezident cestuje po regionu mnohem méně často než jeho zbývající kolegové. Příčinou je hlavně jeho obecná nechuť cestovat do zahraničí (viz graf č. 1), zčásti pak i jeho trochu menší zájem o region střední Evropy (viz graf č. 6). Výjimkou je ČR, která je dokonce nejnavštěvovanější zemí rakouského prezidenta (viz graf č. 8).

Mapa č. 1: Vzájemné návštěvy střeoevropských prezidentů

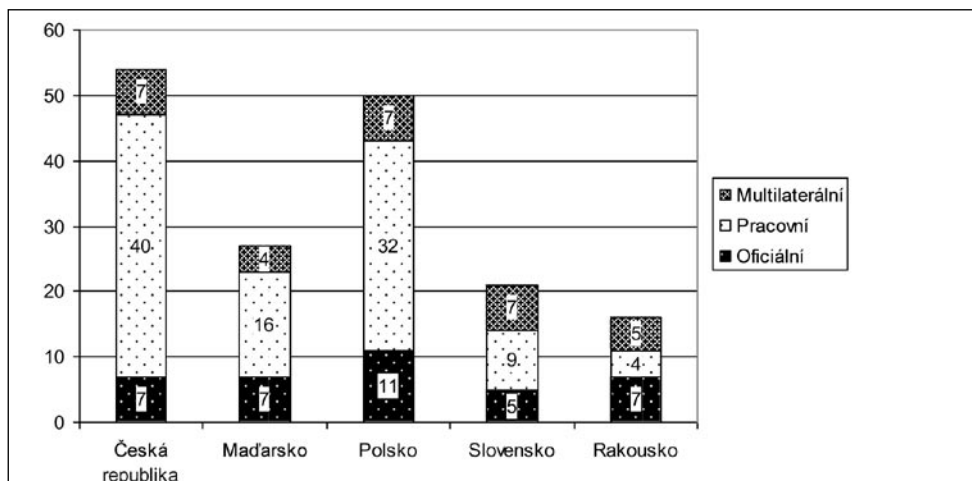

Zdroj: Autor

4.5 Velmocenský status navštívených zemí

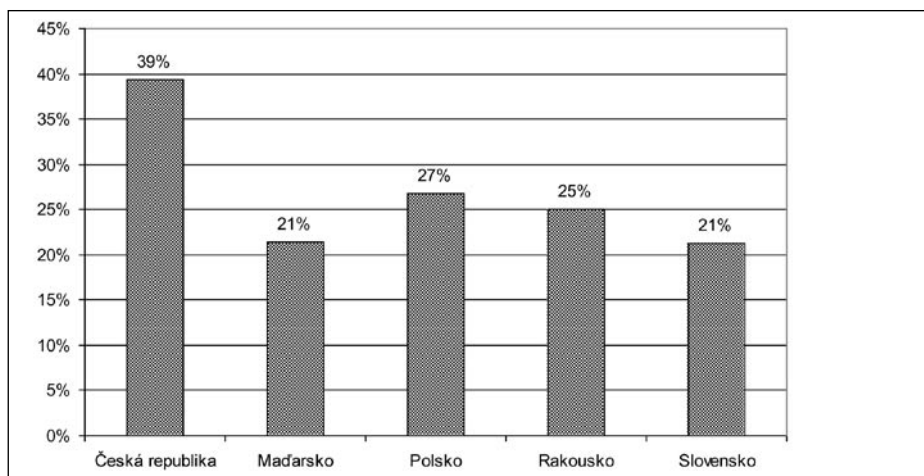
Graf č. 10 ukazuje *absolutní* počet návštěv, které vykonali prezidenti jednotlivých střeoevropských zemí do států s velmocenským statusem (členové skupiny G20). Jak je vidět, velmoci nejčastěji navštěvoval český prezident (54 návštěv), v těsném závěsu následován polskými prezidenty (50 návštěv). Prezidenti ostatních střeoevropských států příliš často velmoci nenavštěvují. Na třetím místě je v absolutním počtu Maďarsko (27 návštěv), následované Slovenskem (21), a na posledním místě dle očekávání Rakousko (16).

Graf č. 10: Počet návštěv do zemí s velmocenským statusem (zemí skupiny G20)

Zdroj: Autor

Graf č. 11: Podíl návštěv do zemí s velmocenským statusem (zemí skupiny G20)

Zdroj: Autor

Český prezident na rozdíl od svých středoevropských kolegů mnohem častěji preferuje cesty do zemí s velmocenským statusem před cestami do menších a méně významných zemí. Dobře to ilustruje i údaj o *relativním* podílu návštěv velmocí na celkových návštěvách prezidenta (viz graf č. 12). Návštěvy velmocí tvoří celých 39 procent všech zahraničních cest (oficiálních, pracovních a multilaterálních) českého prezidenta v období 2004 až 2010. U polského prezidenta tvoří podíl velmocí na zahraničních cestách 27 procent, u rakouského

pak 25 procent. Slovenští a maďarští prezidenti směřovali do států s velmocenským statutem v 21 procentech případů.

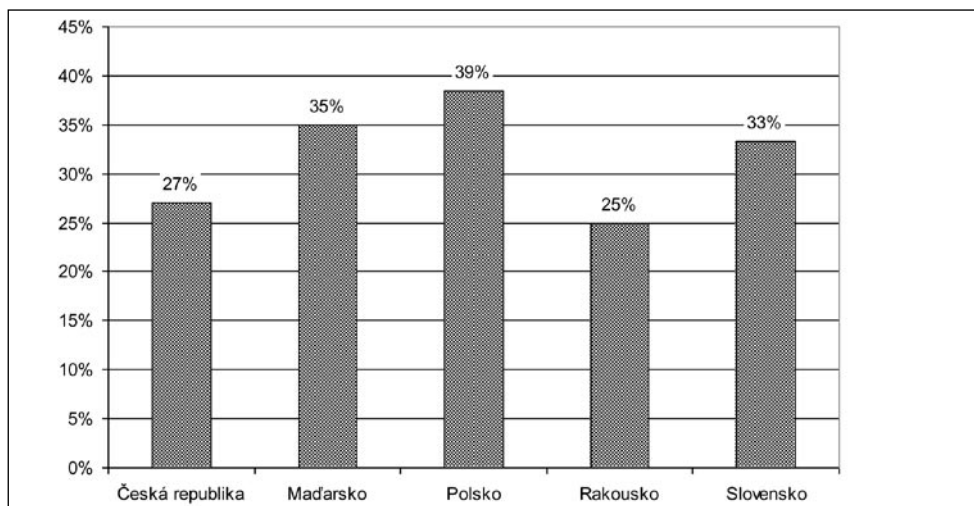
Posledním údajem, který jsme v této části naší analýzy sledovali, byl počet *oficiálních* návštěv v zemích s velmocenským statutem a podíl velmocí na všech oficiálních návštěvách. Oficiální návštěvy ve velmocích představují velmi prestižní událost a jsou indikátorem statusu prezidenta a potažmo i vysílající země jako takové (připomínáme, že oficiální návštěvy se realizují na základě reciprocity a je k nim třeba oficiální pozvání ze strany hostitele).

Počet nejprestižnějších oficiálních návštěv zůstává spíše vyrovnaný (viz graf č. 10). Jistou výjimkou je polský prezident, kterému se podařilo zrealizovat 11 oficiálních návštěv do zemí s velmocenským statutem. Český, maďarský a rakouský prezident zrealizovali každý po sedmi takových návštěvách. Slovenský prezident má na svém kontě pouze 5 oficiálních návštěv do států s velmocenským statutem.

Pouze malá část oficiálních návštěv středoevropských prezidentů směřuje do velmocí (18%). Nejméně úspěšné je v tomto ohledu Slovensko (14% oficiálních návštěv jde do velmocí), nejvíce Polsko (23%), český prezident je blízko průměru (17%). Můžeme tedy říci, že středoevropským prezidentům se *obecně* nedaří cestovat (respektive získávat pozvánky) na oficiální návštěvy západoevropských zemí a na oficiální návštěvy zemí s velmocenským statutem. Slabý „výkon“ českého prezidenta tedy není výjimkou. Pro středoevropské prezidenty je snazší získat pozvání na oficiální návštěvu do menších a méně významných zemí jihovýchodní či severní Evropy a Asie. Je však potřeba dodat, že analýza oficiálních návštěv zemí s velmocenským statutem se opírá o několik málo případů takových návštěv, a k analýze je proto třeba přistupovat s rezervou.

4.6 Návštěvy do sousedních zemí

Graf č. 12: Podíl návštěv do sousedních zemí

Zdroj: Autor

V této části analýzy sledujeme, kolik pozornosti věnují středoevropští prezidenti vztahům se sousedními zeměmi. Jak ukazuje graf č. 12, bezprostřední sousedé se na zahraničních návštěvách podílí přibližně 25 až 39 procenty. Nejvíce se na své nejbližší sousedy orientuje Polsko. Návštěvy sousedních zemí tvoří celých 39 % zahraničních návštěv polského prezidenta. Podobně i pro Maďarsko je prioritou jeho bezprostřední okolí, v tomto případě se pravděpodobně jedná o důsledek početných maďarských menšin v sousedních zemích. Zahraniční návštěvy sousedních zemí tvoří celých 35 % všech zahraničních návštěv maďarského prezidenta, u slovenského prezidenta dosahuje tento údaj hodnoty 33 %.

Naopak český prezident a rakouský prezident se ve srovnání s jejich středoevropskými kolegy více soustřeďují na vzdálenější teritoria. Podíl Německa, Polska, Slovenska a Rakouska na zahraničních návštěvách českého prezidenta tvoří 27 % jeho zahraničních cest. Návštěvy zemí sousedících s Rakouskem tvoří pouhých 25 % zahraničních návštěv rakouského prezidenta.

5. Závěr

Předložená práce popisuje, shrnuje a srovnává zahraniční návštěvy českého prezidenta a prezidentů ostatních středoevropských zemí (Maďarsko, Polsko, Slovensko a Rakousko).

Geopolitická orientace České republiky, vyjádřená strukturou zahraničních cest českého prezidenta, v zásadě odpovídá středoevropskému mainstreamu, nejvýraznějšími odchylkami jsou silnější orientace na Spojené státy a podprůměrná aktivita ve východní Evropě.²² Z hlediska regionálních geopolitických preferencí dominuje u českého prezidenta region západní Evropy, následovaný Evropou střední. Na rozdíl od severní Evropy a jihovýchodní Evropy se východní Evropa jako region ocitá na okraji zájmu ČR. Z neevropských teritorií je potřeba zmínit na středoevropské poměry nezvykle silnou vazbu České republiky na Spojené státy. Z hlediska jednotlivých zemí směřoval český prezident nejčastěji do Německa, do USA a do Rakouska. Analýza ukázala, že Česká republika se častěji než ostatní středoevropské země orientuje na velmoci.

Srovnávací analýza zahraničních cest středoevropských prezidentů (ČR, Maďarsko, Polsko, Slovensko a Rakousko) ukazuje jednu důležitou geopolitickou shodu: orientace středoevropských zemí na západní Evropu, přičemž „bránou“ do západní Evropy je pro ně jednoznačně Německo. Ve vztahu k ostatním státům a regionům ale nalézáme spíš nesoulad. Ze středoevropského trendu vybočuje hlavně Polsko, například velmi výraznou orientací na východní Evropu (hlavně Ukrajina, ale i Gruzie) a na severní Evropu (Litva) a relativně nízkým zájmem o střední Evropu, kterou jsme si vymezili jako visegrádská skupina plus Rakousko. Polsko se výrazně soustřeďuje na vztahy se svými bezprostředními sousedy, ovšem jeho geopolitické těžiště neleží ve střední Evropě, ale spíš v Evropě východoseverní. Slovensko vyniká neobvykle silnou orientací na střední Evropu (ČR a Polsko, částečně na úkor Německa), u Rakouska překvapil vysoký zájem o region severní Afriky a Blízkého východu. Za zmínku stojí význam, který Rakousko přikládá vztahům s Českou republikou (ale i poměrně velký význam Rakouska pro ČR). Zdokumentovali jsme také relativně slabší kontakty mezi těmi státy střední Evropy, které spolu bezprostředně nesousedí. Srovnání zahraničních cest a struktura vzájemných návštěv prezidentů nepotvrdily domněnku o izolaci České republiky (jak tvrdí Kořan 2010: 28).²³ Naopak zemí, která se nachází v izolaci ze strany ostatních středoevropských států, je Maďarsko.

Srovnání zahraničních návštěv prezidentů visegrádské skupiny (ČR, Maďarsko, Polsko a Slovensko) nám může napovědět o možnostech spolupráce v rámci V4. Provedená analýza odhalila rozdíly v geopolitické orientaci zemí V4. Až příliš často jsme naráželi na rozdíly ve významu, který ČR, Maďarsko, Polsko a Slovensko přikládají vztahům s třetími zeměmi a regiony Evropy a světa. Jak jsme se již zmínili, asi nejvíce vybočuje Polsko, jehož geopolitická orientace je výrazněji vychýlena „východoseverním“ směrem. Při pohledu na geopolitickou orientaci států V4, vyjádřenou skrze zahraniční cesty jejich prezidentů, můžeme konstatovat, že pod slupkou ambiciózní rétoriky ohledně možností spolupráce (MZV 2006, Strážay 2011) se nachází odlišné geopolitické priority jednotlivých zemí visegrádské skupiny. Naše analýza spíše potvrzuje názory těch, kteří pochybují o středoevropské orientaci Polska, a tedy i o koherenci visegrádské skupiny v delší časové perspektivě (viz Pehe 2011).

Poznámky:

1. Vychází dokonce i samostatný časopis *Presidential Studies Quarterly* soustřeďující se na analýzy amerického prezidenta.
2. Jak poznamenává Hudsonová, konceptualizace *zahraničněpolitické události* v souladu s principy behavioralistické politické vědy vedla mimo jiné k proliferaci nejrůznějších databází zahraničněpolitických událostí, jako například WEIS (World Event/Interaction Survey) nebo CREON (Comparative Research on the Events of Nations) (pro stručný přehled těchto databází viz Hudson 2005: 9–10). Přestože tyto databáze zahrnují i zahraniční návštěvy, vzhledem k jejich časovému a teritoriálnímu omezení nemohly být využity v této práci.
3. Systematických empirických studií zkoumajících geopolitickou (geografickou) orientaci ČR a dalších středoevropských zemí je poskrovnu. Pro případ ČR doporučuji studii Asociace pro mezinárodní otázky (2011), pro analýzu hodnocení kvality vztahů s jednotlivými zeměmi očima české společnosti viz též pravidelné průzkumy veřejného mínění od Centra pro výzkum veřejného mínění (viz například CVVM 2010, 2011).
4. Podotýkám, že v této analýze se soustřeďujeme na výběr cílových zemí, množství a načasování zahraničních návštěv prezidenta. Nezajímá nás samotný obsah sdělení, které prezident adresuje hostující zemi a ve kterém se mohou promítnout politické názory a osobní preference prezidenta spíše než země takové.
5. Je velice obtížné uchopit a vymezit střední Evropu jako *region* (geografický koncept), vhodnější by bylo mluvit o Střední Evropě jako o *projektu* (politickém programu) (Neumann 1993, 1999). Z tohoto důvodu „členství“ jednotlivých států ve střední Evropě (v Central Europe nebo v Mitteleurope) (v Central Europe nebo v Mitteleurope – pro přehled debaty viz například Rupnik 1991) není ani tak otázkou akademickou, ale spíše intelektuální a politickou (Dittmer 2005).
6. Německo, které bývá některými autory řazeno do střední Evropy, jsem nezahrnul z toho důvodu, že ostatní zkoumané státy výrazně převyšuje svou velikostí a vahou. Navíc přes kulturní blízkost se jedná o zemi s odlišnou historickou zkušeností (zakládající člen ES/EU a člen NATO během studené války). Do analýzy jsem nezařadil ani Slovinsko a Chorvatsko – tedy státy, které se po konci studené války přihlásily ke střední Evropě ve snaze „uniknout z Balkánu“ (Lindstrom 2003).
7. Pro plnohodnotné zodpovězení otázky, zda mají státy visegrádské skupiny společné geopolitické priority, by bylo potřeba do analýzy zařadit kromě Rakouska i další státy – nečleny V4.
8. Měsíčník *Zahraniční politika ČR* vydávaný MZV bohužel nepokrývá celé zkoumané období. Jeho vydávání bylo totiž pozastaveno v souvislosti s technicko-organizačními změnami resortu MZV (MZV 2010b).

9. Tímto bych chtěl poděkovat Joanně Sokólské z PISM za zaslání elektronických verzí chronologických přehledů událostí polské zahraniční politiky pro roky 2008 (Zieleniec v tisku) a 2009 (Zieleniec 2010).
10. K internetovým encyklopediím, jako je Wikipedie, je třeba přistupovat s obezřetností. V této práci nebyly články na Wikipedii využity (Wikipedia 2011a, 2011b), i když v tomto případě se jedná o vcelku věrohodné zdroje – oba články totiž (pouze) agregují data z internetových stránek prezidentského paláce (Kancelaria Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej 2011b).
11. Tímto způsobem kategorizuje zahraniční návštěvy například i Kancelária prezidenta SR.
12. Zahraniční cesty prezidentů na zasedání Evropské rady a dalších unijních institucí představují specifickou událost. Některé informační zdroje, se kterými jsem pracoval (viz výše), tyto zahraniční cesty nenevidují a to byl i hlavní důvod, proč byly z analýzy vypuštěny.
13. Nebyl zahrnut například summit Evropské unie se státy Latinské Ameriky a Karibiku konaný ve dnech 17.–18. května 2010 v Madridu.
14. Do analýzy byl zahrnut například summit EU – Korea, který se konal 23. května 2009 v korejském hlavním městě Soulu.
15. Země jsou uvedeny pouze svou zkratkou (viz sekce věnovaná kódování cílových zemí). Uvedeny jsou pouze ty země, které se vyskytují v primárních datech, nikoliv všechny země regionu.
16. Datový soubor obsahující zakódovaná data o zahraničních návštěvách středoevropských prezidentů je k dispozici ke stažení na adrese http://www.mezinarodnivztahy.com/manager/files/benes/2012_Dataset.xls.
17. Jak již bylo uvedeno výše, z ročenky polské zahraniční politiky (Zieleniec v tisku, 2010) nebylo možné zjistit délku zahraničních návštěv polského prezidenta v letech 2008 a 2009. Délku zahraničních návštěv v letech 2008 a 2009 jsme proto zjišťovali s pomocí archivu tiskových zpráv polské prezidentské kanceláře (Kancelaria Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej 2008, 2009). U několika málo cest z let 2008 a 2009 (jednalo se maximálně o 10 % všech zahraničních cest polských prezidentů) se nám nepodařilo zjistit skutečnou délku návštěvy, v takovém případě počítáme s délkou zahraniční návštěvy 1 den. Z tohoto důvodu může být údaj o průměrné délce zahraniční návštěvy polských prezidentů mírně podhodnocený.
18. Podotýkáme, že region *Asie* jsme definovali poměrně široce od Střední Asie přes Indii až po Dálný východ.
19. Počítáme nejenom oficiální, ale i pracovní a multilaterální návštěvy!
20. Rakouský prezident vykonal v období 2004–2010 malý počet návštěv. Při analýze a rozdělení datového souboru na jednotlivé cílové země proto narážíme na problém nízkého počtu návštěv (nízkého *n*). K výsledkům týkajícím se relativní významnosti jednotlivých zemí pro rakouského prezidenta je proto třeba přistupovat s opatrností.
21. Toto je patrné i z grafu č. 8, který ukazuje nízký význam Polska pro rakouského prezidenta, Rakouska pro polského prezidenta a České republiky pro maďarského prezidenta.
22. Pokud se Václav Klaus přece jenom vydá do východní Evropy, v 87 % případů vedou jeho kroky do Ruska.
23. Počet i geopolitická orientace zahraničních návštěv Václava Klause v zásadě odpovídají středoevropskému trendu, ČR je také poměrně častou destinací středoevropských prezidentů.

Použité zdroje:

- Ágh, Attila. 1998. *The Politics of Central Europe*. London: Sage.
- AMO. 2011. *Trendy české zahraniční politiky: Studie zahraničněpolitických elit*. Praha: Asociace pro mezinárodní otázky (<http://trendy.amo.cz/wp-content/themes/trendy/files/studie.pdf>).
- Bátora, Jozef. 2005. „Does the European Union transform the institution of diplomacy?“ *Journal of European Public Policy* 12, č. 1, 44–66.

- Beneš, Vít. 2011. *Zahraniční návštěvy Václava Klause v komparativní perspektivě (nepublikovaná výzkumná zpráva)*.
- Brezáni, Peter, ed. 2010. *Ročenka zahraničnej politiky Slovenskej republiky 2009*. Bratislava: Výskumné centrum Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku.
- CVVM. 2010. *Sympatie české veřejnosti k některým zemím – listopad 2010*. Praha: Centrum pro výzkum veřejného mínění (http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/101082s_pm101221b.pdf).
- CVVM. 2011. *Občané o vztazích ČR s některými zeměmi – listopad 2011*. Praha: Centrum pro výzkum veřejného mínění (http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/101206s_pm111205.pdf).
- ČSÚ. 2010. *Číselník zemí*. Český statistický úřad (http://www.czso.cz/csu/klasifik.nsf/i/ciselnik_zemi_%28czem%29).
- Dittmer, Jason. 2005. „NATO, the EU and Central Europe: Differing Symbolic Shapes in Newspaper Accounts of Enlargement.“ *Geopolitics* 10, č. 1, 76–98.
- Doherty, Brendan J. 2009. „POTUS on the Road: International and Domestic Presidential Travel, 1977–2005.“ *Presidential Studies Quarterly* 39, č. 2, 322–346.
- Erickson, Keith V. 1998. „Presidential Spectacles: Political Illusionism and the Rhetoric of Travel.“ *Communication Monographs* 65, č. 2, 141–153.
- Fawn, Rick. 2001. „The Elusive Defined? Visegrád Co-operation as the Contemporary Contours of Central Europe.“ *Geopolitics* 6, č. 1, 47–68.
- Federal Ministry for European and International Affairs. 2010. *Foreign Policy Report 2009*. Vienna: Federal Ministry for European and International Affairs (http://www.bmeia.gv.at/fileadmin/user_upload/bmeia/media/2-Aussenpolitik_Zentrale/Aussenpol._Berichte/foreign_policy_yearbook_2009.pdf).
- George, Alexander L. a Bennett, Andrew. 2005. *Case Studies and Theory Development in the Social Sciences*. Cambridge: MIT Press.
- Goldstein, Erik. 2008. „The Politics of the State Visit.“ *The Hague Journal of Diplomacy* 3, č. 2, 153–178.
- Gullová, Soňa. 2011. *Mezinárodní obchodní a diplomatický protokol*. Praha: Grada.
- Hospodářské noviny. 2009. *Klaus je v Rusku „jako doma“*. Hospodářské noviny, 15. 10. 2009 (<http://hn.ihned.cz/c1-38659190-klaus-je-v-rusku-jako-doma>).
- Hudson, Valerie M. 2005. „Foreign Policy Analysis: Actor-Specific Theory and the Ground of International Relations.“ *Foreign Policy Analysis* 1, č. 1, 1–30.
- Hudson, Valerie M. 2007. „The History and Evolution of Foreign Policy Analysis.“ In: *Foreign Policy: Theories, Actors, Cases*. Ed. Steve Smith et al. Oxford: Oxford University Press, 11–30.
- Hudson, Valerie M. a Vore, Christopher S. 1995. „Foreign Policy Analysis Yesterday, Today, and Tomorrow.“ *Mershon International Studies Review* 39, č. 2, 209–238 (<http://www.jstor.org/stable/222751>).
- Kancelária prezidenta SR. 2011a. *Pracovné zahraničné cesty*. Kancelária prezidenta SR (<http://www.prezident.sk/?pracovne-zahranicne-cesty>).
- Kancelária prezidenta SR. 2011b. *Oficiálne zahraničné cesty*. Kancelária prezidenta SR (<http://www.prezident.sk/?oficialne-zahranicne-cesty>).
- Kancelaria Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej. 2008. *Archiwum aktualności / Oficjalna strona Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej*. Kancelaria Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej (<http://www.prezydent.pl/archiwum/archiwum-aktualnosci/rok-2008/>).
- Kancelaria Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej. 2009. *Wizyty zagraniczne Lecha Kaczyńskiego / Oficjalna strona Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej*. Kancelaria Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej (<http://www.prezydent.pl/archiwum/archiwum-aktualnosci/rok-2009/kategoria,12.html>).
- Kancelaria Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej. 2010. *Wizyty zagraniczne Lecha Kaczyńskiego / Oficjalna strona Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej*. Kancelaria Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej (<http://www.prezydent.pl/archiwum/archiwum-aktualnosci/rok-2010/kategoria,12.html>).
- Kancelaria Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej. 2011a. *Mapa wizyt zagranicznych / Oficjalna strona Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej*. Kancelaria Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej (<http://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/mapa-wizyt-zagranicznych/>).

- Kancelaria Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej. 2011b. *Wizyty zagraniczne / Oficjalna strona Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej*. Kancelaria Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej (<http://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/>).
- King, Gary et al. 1994. *Designing Social Inquiry: Scientific Inference in Qualitative Research*. Princeton: Princeton University Press.
- Klaus, Václav. 2010. *Zápisky z cest*. Praha: Fragment.
- Kořan, Michal. 2009. „Politický kontext a tvorba české zahraniční politiky v roce 2008.“ In: *Česká zahraniční politika v roce 2008: Analýza ÚMV*. Ed. Michal Kořan. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 13–40.
- Kořan, Michal. 2010. „Politický kontext a tvorba české zahraniční politiky v roce 2009.“ In: *Česká zahraniční politika v roce 2009: Analýza ÚMV*. Ed. Michal Kořan. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 15–40.
- Kořan, Michal, ed. 2008. *Česká zahraniční politika v roce 2007: Analýza ÚMV*. Praha: ÚMV.
- Köztársasági Elnöki Hivatal. 2005. *The Presidents of Hungary / Ferenc Mádl / Events*. Köztársasági Elnöki Hivatal (http://www.solyomlaszlo.hu/ferenc_madl_events.html).
- Köztársasági Elnöki Hivatal. 2008. *Year's summary*. Köztársasági Elnöki Hivatal (http://www.solyomlaszlo.hu/years_summary.html).
- Köztársasági Elnöki Hivatal. 2009. *Összefoglaló Sólyom László köztársasági elnök 2008*. Köztársasági Elnöki Hivatal (http://www.solyomlaszlo.hu/eves_osszefoglalok2008_ev.html).
- Köztársasági Elnöki Hivatal. 2010a. *Összefoglaló Sólyom László köztársasági elnök 2009*. Köztársasági Elnöki Hivatal (http://www.solyomlaszlo.hu/eves_osszefoglalok2009_ev.html).
- Köztársasági Elnöki Hivatal. 2010b. *Events*. Köztársasági Elnöki Hivatal (<http://www.solyomlaszlo.hu/events.html>).
- Köztársasági Elnöki Hivatal. 2011. *Hírek*. Köztársasági Elnöki Hivatal (<http://www.keh.hu/index.php?-submenu=hirek&cat=5&mcat=1>).
- Ławacz, Małgorzata. 2005. „Chronicle of Poland's Foreign Relations in 2004.“ In: *Yearbook of Polish Foreign Policy 2005*. Ed. Roman Kuźniar. Warszawa: Akademia Dyplomatyczna MSZ, 309–337.
- Ławacz, Małgorzata. 2006. „Chronicle of Poland's Foreign Relations in 2005.“ In: *Yearbook of Polish Foreign Policy 2006*. Ed. Roman Kuźniar. Warszawa: Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, 311–337.
- Ławacz, Małgorzata. 2007. „Chronicle of Poland's Foreign Relations in 2006.“ In: *Yearbook of Polish Foreign Policy 2007*. Ed. Roman Kuźniar. Warszawa: Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, 335–363.
- Lindstrom, Nicole. 2003. „Between Europe and the Balkans: Mapping Slovenia and Croatia's 'Return to Europe' in the 1990s.“ *Dialectical Anthropology* 27, č. 3/4, 313–329.
- MacKuen, Michael B. 1983. „Political Drama, Economic Conditions, and the Dynamics of Presidential Popularity.“ *American Journal of Political Science* 27, č. 2, 165–192.
- Marra, Robin et al. 1990. „Foreign Policy and Presidential Popularity: Creating Windows of Opportunity in the Perpetual Election.“ *The Journal of Conflict Resolution* 34, č. 4, 588–623.
- Mravec, Ladislav. 2008. *Prezident Klaus dostává množství pozvánek*. Hospodářské noviny, 3. 12. 2008 (<http://hn.ihned.cz/c1-31132400-prezident-klaus-dostava-mnozstvi-pozvanek>).
- Mravec, Ladislav. 2009. *Komentář ředitele Zahraničního odboru KPR ke článku P. Černého* (<http://www.klaus.cz/clanky/1893>).
- MZV. 2006. *Informace o Visegrádské skupině*. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí (http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/multilateralni_spoluprace/visegrad/index.html).
- MZV. 2010a. „Přehled bilaterálních návštěv v letech 2000–2009.“ In: *Zpráva o zahraniční politice České republiky: leden–prosinec 2009*. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí ČR, 551–592 (http://www.mzv.cz/file/592100/Zprava_o_zahranicni_politice_2009_CZ_FINAL_po_vymene_Korey.pdf).
- MZV. 2010b. *Měsíčník „Zahraniční politika České republiky“*. Ministerstvo zahraničních věcí (http://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/archivy/mesicnik_zahranicni_politika_ceske.html).

- MZV. 2011. *Koncepce zahraniční politiky České republiky*. Ministerstvo zahraničních věcí (http://www.mzv.cz/file/675937/koncepce_zahranicni_politiky_2011_cz.pdf).
- Neumann, Iver B. 1993. „Russia as Central Europe’s Constituting Other.“ *East European Politics & Societies* 7, č. 2, 349–369.
- Neumann, Iver B. 1999. „Making Regions: Central Europe.“ In: *Uses of the Other: „The East“ in European Identity Formation*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 143–160.
- Nikulin, Vyacheslav a Selyutina, Nataliya. 2007. „Geopolitical Orientations of Ukrainian Political Elites and the Electoral Campaign of 2006.“ *Perspectives on European Politics and Society* 8, č. 4, 544–558.
- Nosálková, Tereza. 2011. *Klaus má méně státních návštěv, víc propaguje své knihy*. Aktuálně.cz, 7. 3. 2011 (<http://aktualne.centrum.cz/domaci/politika/clanek.phtml?id=693246>).
- O’Loughlin, John et al. 2005. „Russian Geopolitical Culture and Public Opinion: The Masks of Proteus Revisited.“ *Transactions of the Institute of British Geographers, New Series* 30, č. 3, 322–335.
- O’Loughlin, John et al. 2006. „The Geopolitical Orientations of Ordinary Russians: A Public Opinion Analysis.“ *Eurasian Geography and Economics* 47, č. 2, 129–152.
- Österreichische Präsidentschaftskanzlei. 2011. *Termine*. Wien: Österreichische Präsidentschaftskanzlei (<http://www.bundespraesident.at/aktivitaeten/termine/>).
- Pehe, Jiří. 2011. „Pochybnosti o Visegrádu.“ *Mezinárodní politika* 35, č. 3, 18–19.
- Rupnik, Jacques. 1991. „Central Europe or Mitteleuropa?“ In: *Eastern Europe ... Central Europe ... Europe*. Ed. Stephen R. Graubard. Boulder: Westview Press, 233–265.
- Simon, Dennis M. a Ostrom, Charles W. 1989. „The Impact of Televised Speeches and Foreign Travel on Presidential Approval.“ *Public Opinion Quarterly* 53, č. 1, 58–82.
- Strážay, Tomáš. 2011. „Inšpirující Visegrád alebo Výročné zamyslenie nad možnosťami exportu visegrádskeho modelu.“ *Mezinárodní politika* 35, č. 3, 6–8.
- Tarnogórski, Rafał. 2009. „Chronicle of Poland’s Foreign Relations in 2007.“ In: *Yearbook of Polish Foreign Policy 2008*. Ed. Sławomir Dębski. Warszawa: Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, 339–360.
- Tarnogórski, Rafał. 2010. „Kalendarium dyplomatyczne.“ *Polski Przegląd Dyplomatyczny* 56, č. 4, 151–156.
- Vykoukal, Jiří, ed. 2003. *Visegrád: Možnosti a meze středoevropské spolupráce*. Praha: Dokořán.
- Watson, Adam. 1982. *Diplomacy. The Dialogue Between States*. London: Eyre Methuen.
- Zieleniec, Aleksandra. 2010. „Kronika stosunków międzynarodowych Polski w 2009 roku.“ In: *Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 2010*. Ed. Sławomir Dębski. Warszawa: Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, 333–361.
- Zieleniec, Aleksandra. v tisku. „Chronicle of Poland’s Foreign Relations in 2008.“ In: *Yearbook of Polish Foreign Policy 2009*. Ed. Sławomir Dębski. Warszawa: Polski Instytut Spraw Międzynarodowych.
- Wikipedia. 2011a. *Wizyty zagraniczne prezydenta Lecha Kaczyńskiego*. Wikipedia, wolna encyklopedia: Wikimedia Polska (http://pl.wikipedia.org/wiki/Wizyty_zagraniczne_prezydenta_Lecha_Kaczy%C5%84skiego).
- Wikipedia. 2011b. *Spotkania zagraniczne prezydenta Bronisława Komorowskiego*. Wikipedia, wolna encyklopedia (http://pl.wikipedia.org/wiki/Wizyty_zagraniczne_prezydenta_Bronis%C5%82awa_Komorowskiego).